

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech zásad
soukromého práva

Svazek II.

Vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno

Zásada dispozitivnosti

Ochrana slabší smluvní strany

Pacta sunt servanda

Bdělým náleží práva

Sestavil

PETR LAVICKÝ

JUDIKATURA

SLOVO O AUTOROVI:

JUDr. Petr Lavický, Ph.D. (nar. 1977) je absolventem Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a v současnosti pracuje jako odborný asistent na katedře občanského práva téže fakulty. V našem nakladatelství už vydal jako autor či spoluautor několik přehledů judikatury a podílel se na zpracování komentářů k občanskému soudnímu řádu, občanskému zákoníku a daňovému řádu. Je rovněž členem redakční rady nového časopisu *Rekodifikace & praxe*.

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech zásad soukromého práva

Svazek II.

PŘEHLED JUDIKATURY **ve věcech zásad soukromého práva**

Svazek II.

Vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno

Zásada dispozitivnosti

Ochrana slabší smluvní strany

Pacta sunt servanda

Bdělým náležejí práva

Sestavil

Petr Lavický

JUDIKATURA

Vzor citace: Lavický, P. Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva. Svazek II.
Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 284.

Právní stav judikatury byl uzavřen ke dni 31. 7. 2012.

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013

ISBN 978-80-7357-991-3 (brož.)

ISBN 978-80-7357-992-0 (e-pub)

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech zásad soukromého práva
Svazek II.

Úvod	7	22. Dohoda o podmínkách skončení nájmu	61
I. VŠE JE DOVOLENO, CO NENÍ ZÁKONEM ZAKÁZÁNO	11	23. Dohoda o změnách na pronajaté věci ...	61
1. Restriktivní výklad důvodů neplatnosti právního úkonu	11	24. Zkrácení lhůty pro zánik pojištění ...	62
2. Dohoda o podmínkách skončení nájmu	13	25. Dispozitivnost právní úpravy sdružení bez právní subjektivity	63
3. Skončení podnájmu nebytových prostor	14	26. Právo účastníka sdružení kdykoliv z něj vystoupit	65
4. Závazek nekonkurovat si po zániku sdružení	17	27. Povinnost převzít zhotovenou věc ...	66
5. Uveřejňování informací o nabídce právních služeb advokátem	19	28. Kogentnost zákazu vymáhání výher z her a sázek	68
6. Vše je dovoleno, co není zakázáno, v pracovněprávních vztazích	21	29. Dispozitivnost právních norem a zásady poctivého obchodního styku	70
7. Vše je dovoleno, co není zakázáno, pro nositele státní moci neplatí	24	30. Přednost obchodních podmínek před dispozitivními ustanoveními zákona ...	72
8. Vše je dovoleno, co není zakázáno, neplatí pro veřejnoprávní osoby	26	31. Dispozitivnost ustanovení obchodního zákoníku stanovícího prekluzivní lhůtu	75
9. Politické strany	28	32. Dispozitivnost úpravy vlastnického práva ke zhotovované věci	78
10. Meze analogie ve veřejném právu ...	29	33. Dispozitivnost ustanovení upravujících závazek k provedení díla	82
11. Změna právní úpravy v průběhu řízení	34	34. Dispozitivnost § 693 obch. zák.	84
II. ZÁSADA DISPOZITIVNOSTI	38	35. Dispozitivnost úpravy následků odstoupení od smlouvy	85
12. Autonomie vůle a zásada dispozitivnosti	38	36. Kogentnost a dispozitivnost ustanovení zákoníku práce	91
13. Autonomie vůle a dispozitivnost občanskoprávní úpravy	41	III. OCHRANA SLABŠÍ SMLUVNÍ STRANY	96
14. Zásadní dispozitivnost občanskoprávních norem	44	37. Omezení autonomie vůle ochranou důvěry druhé smluvní strany I	96
15. Volnost určení práv a povinností	46	38. Omezení autonomie vůle ochranou důvěry druhé smluvní strany II	103
16. Kritéria posuzování kogentnosti či dispozitivnosti právních norem	48	39. Ochrana spotřebitele omezením autonomie vůle	105
17. Preference dispozitivnosti jako znak soukromého práva	51	40. Prodej zboží v obchodě	114
18. Kogentní povaha úpravy uzavírání smluv	52	41. Ochrana slabší smluvní strany jako korektiv zásady autonomie vůle	119
19. Uzavírání nájemní smlouvy	55	42. Limity autonomie vůle ve spotřebitelských vztazích	129
20. Sjednání výpovědi u nájmu uzavřeného na dobu určitou	56	43. Odstupné ve spotřebitelské smlouvě	133
21. Společný nájem bytu manžely; dobré mravy a kogentní právní norma	58	44. Nepojmenovaná smlouva coby smlouva spotřebitelská	136

45.	Zprostředkovatelská smlouva	138	67.	Dohoda jako nepřehlédnutelný výron vůle státu	213
46.	Smluvní pokuta ve zprostředkovatelské smlouvě I	140	68.	Odstoupení od smlouvy	219
47.	Smluvní pokuta ve zprostředkovatelské smlouvě II	143	69.	Souhlas věřitele se změnou v osobě dlužníka	220
48.	Smluvní pokuta ve spotřebitelských vztazích	148	V. BDĚLÝM NÁLEŽEJÍ PRÁVA	225	
49.	Zákaz odstoupení od leasingové smlouvy	150	70.	Nepodání žaloby o zvýšení nájemného	225
50.	Leasingová smlouva a spotřebitelský úvěr	154	71.	Neověření správnosti údajů v listinách	229
51.	Prodloužení promlčecí doby jakožto ujednání k tíži spotřebitele	161	72.	Důsledky rozporu mezi skutečným stavem a zápisem v katastru nemovitostí	237
52.	Časové omezení trvání práva ve spotřebitelské smlouvě	163	73.	Iniciativa soukromoprávních subjektů	239
53.	Náklady reklamace	167	74.	Zásada <i>vigilantibus iura</i> a právo na spravedlivý proces	241
54.	Jednostranné zvyšování ceny	172	75.	Formulace žalobního petitu	245
55.	Interpretace nejasných smluvních ujednání	176	76.	Důkazní povinnost	247
56.	Neurčitost nebo nesrozumitelnost pojistných podmínek	178	77.	Procesní aktivita sporných stran	251
57.	Nejednoznačné pokyny objednatele	181	78.	Kontumační rozsudek I	253
IV. PACTA SUNT SERVANDA	187	79.	Kontumační rozsudek II	260	
58.	Závaznost nepojmenované smlouvy	187	80.	Uplatnění důvodů nezákonnosti rozhodnutí	261
59.	Závaznost nevýhodné smlouvy	190	81.	Přezkum opatření obecné povahy pouze z hlediska námitek uplatněných navrhovatelem	265
60.	Povinnost plnit nevýhodný závazek	193	82.	Dotčení vlastníka kolaudačním rozhodnutím	268
61.	Obtížně splnitelný závazek	196	83.	Povinnost uplatnit námítky v řízeních předcházejících řízení o ústavní stížnosti	271
62.	Autonomie vůle, předvídatelnost následků a princip <i>pacta sunt servanda</i>	201	Přehled uveřejněných judikátů podle právních předpisů	278	
63.	Pozdější právní úprava	205	Věcný rejstřík	279	
64.	Restriktivní výklad důvodů neplatnosti právního úkonu	206			
65.	Vázanost smlouvou o převodu nemovitosti, na základě níž dosud nebylo vloženo vlastnické právo	207			
66.	Princip <i>pacta sunt servanda</i> coby obecná idea spravedlnosti	208			

PŘEHLED JUDIKATURY ve věcech zásad soukromého práva

Svazek II.

Sestavil
Petr Lavický

Úvod

Druhý svazek přehledu judikatury ve věcech zásad soukromého práva shrnuje judikáty týkající se zásady vše je dovoleno, co není zakázáno, zásady dispozitivnosti soukromoprávní regulace, zásady ochrany slabší smluvní strany, zásady *pacta sunt servanda* a konečně i zásady bdělým náležejí práva. Výběr těchto zásad není nahodilý, ale systematicky navazuje na první díl, jenž byl věnován zásadě autonomie vůle. Naposled jmenovaná zásada spolu se zásadami vše je dovoleno, co není zakázáno, a dispozitivnosti právní úpravy vytváří předpoklady pro co nejširší možnost volného chování subjektů soukromoprávních vztahů. Tato možnost však nemůže být neomezená, což vyjadřuje především princip ochrany slabší smluvní strany, jenž se tak stává neodmyslitelným doplňkem uvedených zásad. Nepřekračují-li však smluvní ujednání právem stanovené limity, jsou pro strany závazná, i kdyby byla pro některou z nich nevýhodná (*pacta sunt servanda*). S tím souvisí zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, jež klade důraz na iniciativu a odpovědnost účastníků soukromoprávních vztahů.

Z technického hlediska jsou judikáty zařazené v tomto přehledu v naprosté většině případů kráceny, neboť jinak by nebylo možno dodržet rozumný rozsah díla. Krácení však nikdy nejde na úkor toho, co bylo k dané zásadě v upravovaném rozhodnutí řečeno.

Některá rozhodnutí, zařazená do tohoto přehledu, byla již součástí prvního svazku. To je důsledek shora zmíněného faktu, že zásada autonomie vůle se zásadami zařazenými do tohoto přehledu neoddělitelně souvisí. Vzhledem k tomu, že první a druhý svazek jsou samostatnými díly, jakož i s ohledem na ucelenost díla, by však nebyl jiný postup vhodný.

Autor

Seznam použitých zkratk

Prameny:

ASPI JUD	označení judikátu v právním systému ASPI
PrRo	Právní rozhledy
R	Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
Sb. NSS	Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího správního soudu
Sb. ÚS	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
SoJ	Soudní judikatura

Právní předpisy:

d. ř.	zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem ČNR dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
spr. řád	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
s. ř. s.	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
Ústava	zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Ústava ČSSR	ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky,
zákon o advokacii	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
zák. č. 174/1950 Sb.	zákon č. 174/1950 Sb., o dražbách mimo exekuci
zák. č. 23/1962 Sb.	zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti
zák. č. 94/1963 Sb.	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
zák. č. 41/1964 Sb.	zákon č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty
zák. č. 109/1964 Sb.	zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník
zák. č. 65/1965 Sb.	zák. č. 65/1965 Sb., zákoník práce
zák. č. 36/1967 Sb.	zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
zák. č. 50/1976 Sb.	zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)
zák. č. 116/1990 Sb.	zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor
zák. č. 202/1990 Sb.	zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách
zák. č. 526/1990 Sb.	zákon č. 526 /1990 Sb., o cenách
zák. č. 87/1991 Sb.	zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích

- zák. č. 92/1991 Sb.** zákon č. 91/1992 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby
- zák. č. 229/1991 Sb.** zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku
- zák. č. 328/1991 Sb.** zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
- zák. č. 424/1991 Sb.** zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích
- zák. č. 451/1991 Sb.** zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky
- zák. č. 455/1991 Sb.** zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)
- zák. č. 586/1992 Sb.** zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
- zák. č. 634/1992 Sb.** zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- zák. č. 182/1993 Sb.** zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- zák. č. 111/1994 Sb.** zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě
- zák. č. 152/1994 Sb.** zákon č. 152/1994 Sb., o volbách do zastupitelstev v obcích a o změně a doplnění některých dalších zákonů
- zák. č. 37/1995 Sb.** zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích
- zák. č. 85/1996 Sb.** zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
- zák. č. 151/1997 Sb.** zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku
- zák. č. 82/1998 Sb.** zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- zák. č. 128/2000 Sb.** zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- zák. č. 129/2000 Sb.** zákon č. 129/2000 Sb., o krajích
- zák. č. 130/2000 Sb.** zákon č. 130/2000 Sb., o hlavním městě Praze
- zák. č. 367/2000 Sb.** zákon č. 367/1990 Sb., o obcích
- zák. č. 120/2001 Sb.** zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů
- zák. č. 321/2001 Sb.** zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb.
- zák. č. 6/2002 Sb.** zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
- zák. č. 37/2004 Sb.** zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů
- zák. č. 107/2006 Sb.** zákon č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- vyhl. č. 119/1988 Sb.** vyhláška č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem
- vyhl. č. 176/1993 Sb.** vyhláška č. 176/1993 Sb., o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu
- vyhl. č. 279/1997 Sb.** vyhláška č. 279/1997 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku)

Další použité zkratky:

Nejvyšší soud

Nejvyšší soud České republiky

Ústavní soud

Ústavní soud České republiky

ESD

Evropský soudní dvůr, resp. Soudní dvůr Evropských společenství

I. VŠE JE DOVOLENO, CO NENÍ ZÁKONEM ZAKÁZÁNO

1. Restriktivní výklad důvodů neplatnosti právního úkonu

čl. 4 odst. 4 Listiny
§ 35, 39 obč. zák.

Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu.

V soukromoprávní sféře ne každý rozpor se zákonem má za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře není jen ochrana zájmů státu, ale především ochrana soukromoprávních vztahů, tedy především ochrana smluvních vztahů podle zásady *pacta sunt servanda* (smlouvy se musí dodržovat).

V soukromoprávní sféře platí zásada, že co není zakázáno, je dovoleno. Proto každý zákonný zásah do této sféry je třeba vnímat jako omezení lidské svobody a proto je nutno vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem restriktivně a nikoli extenzivně. Opačný výklad byl v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2005,
sp. zn. II. ÚS 87/04
Sb. ÚS 75/2005

Z odůvodnění:

Stěžovatelka včas podanou ústavní stížností brojí proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 1. 11. 2002, č. j. 62 Co 401/02, 62 Co 402/02-94, kterým byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 21. 3. 2003, č. j. 10 C 94/2001-50, ve znění usnesení ze dne 22. 8. 2002, č. j. 10 Co 94/2001-69. Namítá, že napadeným rozsudkem byl porušen čl. 11 odst. 1, a čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka byla žalována ve sporu o zaplacení částky 506 090 Kč s přísl., který jako žalobce vyvolal vedlejší účastník. Zaplacení této částky se domáhal tvrzením, že dne 3. 12. 1997 uzavřel se stěžovatelkou jako pronajimatelkou dodatek č. 3 k nájemní smlouvě ze dne 8. 6. 1994, kterým bylo proti původnímu ujednání zvýšeno nájemné. Tvrdil, že dodatek je neplatný proto, že o jeho uzavření nerozhodla obecní rada, ale sám starosta. Žalovaná částka byla rozdílem mezi zaplaceným zvýšeným nájemným a původně dohodnutým nájemným.

Soud I. stupně žalobě vyhověl. Vzal za prokázané, že rada obce, tedy stěžovatelky, podepsání dodatku neprojednala a neschválila, a právní úkon starosty je z tohoto důvodu podle § 39 občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“) neplatný od počátku pro rozpor se zákonem.

Městský soud v Praze rozsudek soudu I. stupně potvrdil. Plně se ztotožnil s názorem Obvodního soudu pro Prahu 9, že dodatek č. 3 k nájemní smlouvě ze dne 8. 6. 1994 je neplatný z toho důvodu, že o jeho

uzavření předem nerozhodla obecní orgán. Proto jeho závěr, že se stěžovatelka bezdůvodně obohatila, pokud přijala plnění z absolutně neplatného právního úkonu, byl správný.

Ústavní soud, jak vyplývá z čl. 83 Ústavy, je orgánem ochrany ústavnosti. Do rozhodovací pravomoci obecných soudů proto může zasáhnout jen tehdy, došlo-li v jejich činnosti k porušení základních práv a svobod chráněných ústavním pořádkem. Pod tímto zorným úhlem posoudil napadené rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Z výše uvedeného vyplývá, že Ústavní soud neposuzuje výklad jednoduchého práva provedený obecnými soudy s výjimkou případů, kdy se dostane do zjevného rozporu s kogentními ustanoveními a nebo je extrémně formalistický. V posuzovaném případě byl základní otázkou výklad ustanovení § 39 obč. zák., podle kterého je neplatným právní úkon, který je v rozporu se zákonem, zákon obchází nebo se přičí dobrým mravům. Oba obecné soudy, které se případem zabývaly, dospěly ke shodnému závěru, že je absolutně neplatným právní úkon, spočívající v dodatku k nájemní smlouvě, kterým se upravovala výše nájemného. Šlo o smluvní vztah mezi obcí, tedy veřejnoprávní korporací, na straně jedné a podnikatelským subjektem na straně druhé. Vyšly z nálezu Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 576/2000. V něm Ústavní soud pro situaci platnou za účinnosti zákona č. 367/90 Sb., o obcích, vyslovil názor, že starosta obce nemůže vytvářet sám vůli obce, a proto nemůže platně učinit úkon závažným způsobem ohrožující majetek obce, bez platného rozhodnutí zastupitelstva, případně rady obce. Protože předmětný dodatek podepsal starosta stěžovatele bez předchozího schválení rady obce, posoudili tento úkon jako neplatný podle § 39 obč. zák.

Ustanovení § 39 obč. zák. bylo do zákona včleněno při jeho vzniku v roce 1964 a zůstalo v nezměněné podobě do současné doby, s jedinou výjimkou, že formulace „a nebo se přičí zájmům společnosti“ byla nahrazena formulací „a nebo se přičí dobrým mravům“. Došlo k ní v souvislosti s velkou novelou občanského zákoníku, provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. Tato změna nebyla pouze kosmetickou. Tím totiž toto ustanovení dostalo zásadně jiný smysl než jaký mělo v původní úpravě. Ta byla poplatná době svého vzniku, kdy si stát činil právo zasahovat do soukromoprávní sféry v co nejširší možné podobě a omezil svobodnou vůli činit právní úkony celou řadou zákazů roztroušených v různých právních předpisech. Snahou zákonodárce tehdy bylo omezit svobodnou vůli občanů, a proto dominujícím kritériem byl tzv. „zájem společnosti“, tedy v podstatě zájem státu. Citovaná změna však dala tomuto ustanovení zcela jiný smysl tím, že upřednostnila dobré mravy, což je kategorie mezilidských vztahů. Tomu je pak třeba podříditi i výklad celého posuzovaného zákonného ustanovení.

Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu. Důvodem, že zákonodárce v zákoně č. 367/1990 Sb., o obcích, potažmo v zákoně č. 418/1990 Sb., o hlavním městě Praze, vymezil pravomoc orgánu obce při nakládání s jejím majetkem bylo ochránit tento majetek před neodpovědným jednáním jednotlivce. Ostatně to pregnančně vyjádřil Ústavní soud v odůvodnění shora citovaného nálezu, sp. zn. IV. ÚS 576/2000, slovy „starosta obce tedy nemohl platně

učinit úkon závažným způsobem ohrožující majetek obce bez platného rozhodnutí obecního zastupitelstva, případně rady obce“. Ústavní soud vychází z názoru, který byl vysloven ve výše citovaném nálezu, že starosta podle dřívější ani podle současné úpravy nemohl a nemůže sám vytvářet vůli obce. Avšak tam, kde již vůle obce v zásadních bodech vytvořena byla, mu nelze upřít právo, aby v intencích takto projevené vůle jednal.

V konkrétním případě byla ze strany stěžovatelky dodržena všechna zákonná pravidla při uzavírání vlastní nájemní smlouvy. Neplatnost byla namítána jen ve vztahu k dodatku této nájemní smlouvy, kterým se upravovala pouze výše nájmu. Výše nájmu není podstatnou náležitostí nájemní smlouvy, tou je pouze dohoda, že věc se přenechává za nájemné, a není-li výše nájmu sjednána, určuje se podle kritérií stanovených zákonem. Pokud tedy starosta podepsal dodatek k nájemní smlouvě, kterým se upravovalo pouze zvýšení nájemného, nevybočil z původního rozhodnutí kolektivního orgánu obce, kterým byl udělen souhlas s uzavřením nájemní smlouvy.

Ústavní soud kromě toho zdůrazňuje, že v soukromoprávní sféře ne každý rozpor se zákonem má automaticky za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře není jen ochrana zájmů státu, ale především ochrana soukromoprávních vztahů, tedy především ochrana smluvních vztahů podle zásady *pacta sunt servanda* (smlouvy se musí dodržovat).

V soukromoprávní sféře platí zásada, že co není zakázáno, je dovoleno. Proto každý zákonný zásah do této sféry je třeba vnímat jako omezení lidské svobody a proto je nutno vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem restriktivně a nikoli extenzivně. Opačný výklad by byl

v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

Ústavní soud si je vědom, že stěžovatelka nenamítala porušení základních práv vyplývajících z čl. 4 odst. 4 Listiny. Vycházel ze své ustálené judikatury, z níž vyplývá, že je vázán petitum ústavní stížnosti, avšak není vázán jejím odůvodněním. Proto není v rozporu s jeho posláním, když je napadené rozhodnutí přezkoumáno i z jiných hledisek (srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 305/99, Ústavní soud ČR, Sbírka náleží a rozhodnutí sv. 20, C. H. Beck, 2001, s. 217 a násl., nálezy sp. zn. I. ÚS 129/99, Ústavní soud ČR, Sbírka náleží a usnesení, svazek 18, C. H. Beck 2001, s. 243 a násl.).

Ústavní soud tedy uzavírá, že postupem obecných soudů bylo porušeno ústavním pořádkem zaručené právo stěžovatelky, zakotvené v čl. 4 odst. 4 Listiny. Nešetřily podstatu a smysl zákonných omezení kompetence starosty stěžovatelky a že tato omezení nesmí být zneužita k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a napadený rozsudek Městského soudu v Praze zrušil.

2. Dohoda o podmínkách skončení nájmu

§ 2 odst. 3, § 676, 677 obč. zák.
zák. č. 116/1990 Sb.

Řídí-li se nájemní smlouva k nemovitosti občanským zákoníkem (§ 663 a násl.), mohou si její účastníci dohodnout podmínky skončení nájemního vztahu i jinak než stanoví § 676, 677 obč. zák.

Obecná úprava nájmu v občanském zákoníku (§ 663 a násl.) nebrání účastníkům smlouvy o nájmu nemovitosti, a to i uzavřené na dobu neurčitou, aby si v rámci smluvní volnosti (§ 2 odst. 3 obč. zák.) sjednali podmínky jeho skončení jinak než stanoví § 677 odst. 1 obč. zák., např. omezili výpovědní důvody odkazem na konkrétní ustanovení zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů, případně omezili či vyloučili možnost vypovědět nájem bez uvedení důvodu.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2012, sp. zn. 26 Cdo 3934/2010
ASPI JUD214878CZ

Z odůvodnění:

Závěr odvolacího soudu, že řídí-li se nájemní smlouva k nemovitosti občanským zákoníkem (§ 663 a násl.), mohou si účastníci smlouvy dohodnout podmínky skončení nájemního vztahu i jinak než stanoví § 676, 677 obč. zák., je v souladu s právní teorií (srovnej např. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 676-684. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1930) i praxí (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 02. 2007, sp. zn. 28 Cdo 556/2006). Obecná úprava nájmu v občanském zákoníku (§ 663 a násl.) nebrání účastníkům smlouvy o nájmu nemovitosti, a to i uzavřené na dobu neurčitou, aby si v rámci smluvní volnosti (§ 2 odst. 3 obč. zák.) sjednali podmínky jeho skončení jinak než stanoví § 677 odst. 1 obč. zák., např. omezili výpovědní důvody odkazem na konkrétní ustanovení zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů, případně omezili či vyloučili možnost vypovědět nájem bez uvedení důvodu.

3. Skončení podnájmu nebytových prostor

zák. č. 116/1990 Sb.
čl. 2 odst. 3 Listiny
čl. 2 odst. 4 Ústavy

Zákon o nájmu a podnájmu nebytových prostor (zák. č. 116/1990 Sb.) obsahuje speciální úpravu skončení nájemního poměru k nebytovým prostorům. Neobsahuje však zvláštní úpravu skončení podnájmu sjednaného na dobu určitou, ani u úpravy podnájemní smlouvy neodkazuje ohledně otázky skončení podnájmu na dobu určitou na ustanovení tohoto zákona ohledně nájemní smlouvy. Není-li v zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, předpisu z oblasti soukromého práva, výslovně omezena možnost ukončit podnájemní smlouvu uzavřenou na dobu určitou, a tuto úpravu neobsahuje ani obecná úprava v občanském zákoníku, je nutné při posuzování možnosti skončení podnájmu na dobu určitou vycházet ze základní zásady regulace soukromého práva, že co není zakázáno, je dovoleno. Z toho nelze než dovodit, že strany podnájemní smlouvy si mohou sjednat libovolné výpovědní důvody bez ohledu na právní úpravu skončení nájmu nebytových prostor, kterou obsahuje zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 23 Cdo 2799/2009
ASPI JUD204565CZ

Z odůvodnění:

Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 13. srpna 2007, č. j. 12 C 134/2004-98, zamítl žalobu, aby byla žalovaná uznána povinnou zaplatit žalobkyni částku 112 941 Kč s úrokem z prodlení ve výši

4 % p. a. od 1. 10. 2002 do zaplacení (výrok pod bodem I), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok pod bodem II).

Soud prvního stupně zjistil, že žalovaná jako nájemkyně nebytových prostor v Praze 1, Soukenická ulice č. 5, o celkové výměře 124 m², uzavřela s žalobkyní jako podnájemkyní dne 27. 9. 2000 smlouvu o podnájmu části těchto nebytových prostor, a to za účelem poskytování manikérských služeb. Podnájem byl sjednán na dobu určitou od 28. 9. 2000 do 27. 9. 2001 s tím, že doba podnájmu se automaticky prodlužuje o další kalendářní rok za podmínky, že podnájemkyně písemně požádá nájemkyni o prodloužení smlouvy a nájemkyně s touto žádostí nevysloví nesouhlas.

Ve smlouvě byla sjednána možnost vypovědět smlouvu před uplynutím sjednané doby, a to jak ze strany nájemkyně, tak ze strany podnájemkyně. Podle čl. 3 bodu 2 písm. c) podnájemní smlouvy mohla nájemkyně písemně vypovědět smlouvu, jestliže podnájemkyně, která měla na základě dohody s nájemkyní osobně poskytovat manikérské služby tak, aby pokryly celou otevírací dobu salonu, tuto činnost takto nevykonávala, čímž byla narušena komplexnost poskytovaných služeb a docházelo k rozporu s obchodní politikou společnosti. Podle čl. 3 bodu 2 písm. d) citované smlouvy nájemkyně mohla písemně vypovědět smlouvu, jestliže podnájemkyně kvalitou svojí práce nebo osobním chováním a jednáním přes písemné upozornění hrubě porušuje klid, pořádek nebo dobré obchodní jméno nájemkyně. V čl. 4 podnájemní smlouvy se žalobkyně zavázala, že pokud z vážných důvodů (dovolená, nemoc, soudní řízení, jiný veřejný zájem, ošetřování dětí apod.) nebude moci vykonávat svoji činnost v salonu, nejprve požádá o zastoupení ve výkonu této činnosti druhou podnájemkyni, se kterou má nájemkyně podepsanou smlouvu o podnájmu

ve stejném předmětu podnikání, a že teprve když ani druhá podnájemkyně nebude schopna převzít její závazky v plném rozsahu, byla žalobkyně oprávněna zajistit provozování této služby třetí osobou po schválení jejího působení v salonu žalovanou. Žalobkyně v předmětné smlouvě prohlásila, že bere na vědomí, že bez předchozího souhlasu nesmí v salonu pracovat žádná další osoba, se kterou nemá žalovaná podepsanou podnájemní nebo pracovní smlouvu.

Dále bylo zjištěno, že žalovaná smlouvu dopisem ze dne 24. 1. 2002 vypověděla s tím, že žalobkyně opakovaně porušuje čl. 2 bod 3 písm. c) a d) podnájemní smlouvy. Žalobkyně listinu nepřijala, protože s důvody výpovědi nesouhlasila, přesto předmětné prostory vyklidila a začala pracovat v jiném salonu.

V řízení nebylo prokázáno, že by žalovaná žalobkyni písemně upozornila na nedostatky v její práci manikérky. Soud prvního stupně zjistil, že do 28. 10. 2001 byly v salonu dvě manikérky, žalobkyně a B. N., od 29. 10. 2001 zůstala v salonu pouze žalobkyně. Během listopadu 2001 na místo druhé manikérky vedle žalobkyně nastoupila E. V. a od 1. 12. 2001 na místo druhé manikérky vedle žalobkyně nastoupila J. Š. Do 28. 10. 2001 pracovala E. V. v salonu Portrait jako zástup za žalobkyni minimálně jedenkrát, maximálně dvakrát v měsíci, vždy společně páteční a sobotní směnu. Žalovaná nesouhlasila s tím, aby namísto žalované jako zástup pracovala E. V. v tom rozsahu, v jakém se to dělo v roce 2001. To žalobkyni tehdejšího spolčenice žalované několikrát ústně vytkly a upozornily jí na to, že si přeje její osobní přítomnost v salonu ve dnech, kdy na ni připadá směna. Důvodem nepřítomnosti žalobkyně v salonu o některých pátcích a sobotách byla skutečnost, že žalobkyně vedla školení.

Soud prvního stupně dospěl k závěru, že mezi účastnicemi byla uzavřena smlouva o podnájmu části nebytového prostoru ve smyslu § 6 odst. 1 zákona č. 116/1990 Sb., ve znění účinném do 30. 12. 2002, na dobu od 28. 9. 2000 do 27. 9. 2001. Jednalo se o obchodní závazkový vztah ve smyslu § 261 odst. 1 obch. zák., jelikož se týkal podnikatelské činnosti obou účastnic řízení. Podnájem byl postupem smluveným ve smlouvě prodloužen na další rok, tj. do 27. 9. 2002. Ze skutkových zjištění soud dovedl, že v dané věci nebyl naplněn výpovědní důvod sjednaný v čl. 3 bodu 2 písm. d) podnájemní smlouvy, jelikož žalovaná žalobkyni nikdy písemně na žádné nedostatky v práci či osobním chování, které by měly mít za následek hrubé porušení klidu, pořádku nebo dobrého obchodního jména nájemkyně, neupozornila. Současně ale soud prvního stupně dospěl k závěru, že výpovědní důvod podle článku 3 bodu 2 písm. c) podnájemní smlouvy byl v době podání výpovědi naplněn, jelikož žalobkyně nebyla v roce 2001 do 28. 10. 2001 v salonu Portrait přítomna osobně tak, jak se smluvně zavázala, a nechávala se zastupovat E. V. Žalovaná s četností zástupů nesouhlasila, což žalobkyni sdělila. Z četnosti zástupů vyplývá, že žalobkyni v osobní přítomnosti v salonu nemohl bránit vážný důvod ve smyslu čl. 4 bodu 4 podnájemní smlouvy. Podnájem části nebytového prostoru tedy skončil uplynutím dvouleté výpovědní doby běžící ode dne 24. 1. 2002.

Žalovaná tím, že žalobkyni neumožnila po uplynutí výpovědní doby předmětný prostor užívat, neporušila žádnou svoji povinnost ze závazkového vztahu ve vztahu k žalobkyni a nemůže být dána její odpovědnost za škodu podle ustanovení § 373 obch. zák., která měla žalobkyni vzniknout právě v důsledku nemožnosti užívat původně podnájatou část nebytového prostoru.

K odvolání žalobkyně Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 20. listopadu 2008, č. j. 64 Co 231/2008-137, ve znění opravného usnesení ze dne 23. dubna 2009, č. j. 64 Co 231/2008-137 (správně 64 Co 231/2008-170), rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými závěry soudu prvního stupně a jako správně posoudil i jeho závěry právní. V řízení bylo zjištěno, že žalobkyně se nechávala opakovaně zastupovat, což žalobkyně ani v řízení nezpochybňovala. Závěr soudu prvního stupně, že tak byl naplněn výpovědní důvod ve smyslu čl. 3 odst. 2 písm. c) podnájemní smlouvy, a proto výpovědi danou žalovanou žalobkyni nevznikla žalované odpovědnost za škodu, je proto správný.

Podle odvolacího soudu je čl. 3 bodu 2 písm. c) podnájemní smlouvy nutno chápat v logické souvislosti s čl. 4 této smlouvy, kde je kladen důraz nejen na vysokou kvalitu, ale především na osobní výkon služby, přičemž jsou zde stanoveny striktní podmínky pro možnost provozování této služby třetí osobou. Z uvedeného odvolací soud dovedl, že právě osobní služba byla prioritou obchodní politiky žalované společnosti a jako taková je zdůrazněna v předmětném smluvním ujednání. Odvolací soud proto uzavřel, že napadený rozsudek je věcně správný.

Z argumentace dovolacího soudu:

Nad rámec výše uvedeného dovolací soud podotýká, že ani v případě, že by tato námitka relativní neplatnosti byla včas v průběhu řízení vznesena, by neobstála. Předmětná podnájemní smlouva se řídí ustanovením zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, jako zákona speciálního k občanskému záko-

níku, který obsahuje obecnou úpravu nájmu. Zákon o nájmu a podnájmu nebytových prostor obsahuje speciální úpravu skončení nájemního poměru k nebytovým prostorům. Neobsahuje však zvláštní úpravu skončení podnájmu sjednaného na dobu určitou, ani u úpravy podnájemní smlouvy neodkazuje ohledně otázky skončení podnájmu na dobu určitou na ustanovení tohoto zákona ohledně nájemní smlouvy. Není-li v zákoně č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, předpisu z oblasti soukromého práva, výslovně omezena možnost ukončit podnájemní smlouvu uzavřenou na dobu určitou, a tuto úpravu neobsahuje ani obecná úprava v občanském zákoníku, je nutné při posuzování možností skončení podnájmu na dobu určitou vycházet ze základní zásady regulace soukromého práva, že co není zakázáno, je dovoleno. Z toho nelze než dovodit, že strany podnájemní smlouvy si mohou sjednat libovolné výpovědní důvody bez ohledu na právní úpravu skončení nájmu nebytových prostor, kterou obsahuje zákon č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor.

4. Závazek nekonkurovat si po zániku sdružení

čl. 2 odst. 3, čl. 26 odst. 1 Listiny § 829 až 841 obč. zák.

Co v obchodních vztazích není zakázáno či vyloučeno obchodním zákoníkem, který v souladu s ústavním pořádkem (čl. 2 odst. 3, čl. 26 odst. 1 Listiny) spočívá na zásadě smluvní volnosti, je dovolené. Zákon tak sám připouští smluvní ujednání účastníků, omezující jejich obchodní činnost v rámci jejich autonomie vůle (nelze-li na takovou dohodu vztáhnout žádný z důvodů neplatnosti). V rozporu se zákonem tedy není smluvní závazek účastníků sdruže-

ní nekonkurovat si po určitou dobu po zániku sdružení.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 662/2001
ASPI JUD38691CZ

Z odůvodnění:

V posuzovaném sporu se účastníci sdružení v čl. 7 písm. c) smlouvy ze dne 13. 1. 1993 dohodli, že v případě ukončení činnosti sdružení se jeho členové (žalobce a žalovaná) zavazují nepodnikat v oblasti, ve které sdružení podnikalo, a to po dobu dvou let. V případě porušení této dohody má oprávněná strana právo na podíl na zisku tak, jako kdyby podnikali účastníci nadále společně.

Dohodou ze dne 11. 8. 1993 došlo k ukončení činnosti sdružení a účastníci provedli vzájemné vypořádání. V čl. 1 se žalobce vzdal práva uplatňovat povinnost žalované nepodnikat v oblasti, ve které sdružení podnikalo, podle čl. 7 písm. c) cit. smlouvy. Podle čl. 5 se žalovaná zavázala žalobci vyplácet po dobu pěti let od ukončení činnosti sdružení zprostředkovatelskou komisí ve výši \$ 0,15 v převodu na českou měnu, nejméně však 0,45 Kč za každou stopku orchideje dodanou a prodanou přímo nebo nepřímo firmou E. nebo A. do České republiky. Z těchto skutkových zjištění dovolací soud vychází, protože je žádný z účastníků nezpochybil.

Podle odůvodnění rozsudku odvolacího soudu „názorem odvolacího soudu je, že účastníci se takto platně zavázali, tedy vzdali se svého práva podnikat v určitém rozsahu a po určitou dobu, nemohli. Právo podnikat patří podle čl. 26 odst. 1 Listiny mezi hospodářská práva a toto právo lze omezit pouze zákonem (čl. 26 odst. 2 Listiny). Na základě toho je nutno dospět k závěru, že dohodou stran se nelze platně vzdát práva

podnikat, a to ani zčásti ani po omezenou dobu, nestanoví-li např. zákon možnost takovéto dohody, tedy že by zákonem bylo připuštěno takovéto omezení vyplývající přímo ze zákona, popřípadě že by se zákonem dovolovala dohoda stran; v tomto smyslu zmíněné ujednání čl. 7 písm. c) smlouvy o sdružení je tedy neplatné, a to bez vlivu na platnost ostatních ujednání smlouvy o sdružení“.

Dovolací soud konstatuje, že účastníci sdružení dobrovolně a svobodně převzali smluvní závazek nekonkurovat si ani po určitou dobu poté, co jejich sdružení zanikne. Takový závazek je v souladu s ustanovením čl. 2 odst. 3 Listiny, podle něhož „Každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“. Na předmětné smluvní ujednání se vztahuje obecný princip autonomie vůle. Přitom čl. 26 odst. 1 Listiny o právu podnikat zahrnuje i právo nepodnikat a „v širších souvislostech je právo na podnikání i právem podnikatele na ochranu podmínek, za nichž je možno podnikání realizovat“, přičemž „podstatou zůstává, že jde o zachování rovnosti v právu podnikat“ (viz náleží Ústavního soudu ze dne 1. 11. 1995 sp. zn. II. ÚS 192/95 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu č. 4/1995). Výslovně bylo judikováno, že „kategorie rovnosti, zakotvená v čl. 1 Listiny, náleží k těm základním lidským právům, jež svou povahou jsou sociálními hodnotami, konstituujícími hodnotový řád společnosti“ (viz náleží Ústavního soudu ze dne 7. 6. 1995, sp. zn. Pl ÚS 4/95 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu č. 3/1995).

Podobně Nejvyšší soud ve sporu společníků, kteří si v rámci společnosti s ručením omezeným sjednali zákaz konkurence i po ukončení jejich účasti ve společnosti, dospěl k závěru, že „rozšíření zákazu konkurence dohodou všech společníků tak, že bude vůči nim působit i poté, co jejich

účasť ve společnosti skončí, není v rozporu se zákonem ani se zásadami, na kterých spočívá obchodní zákoník“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2002, sp. zn. 29 Odo 463/2001).

Nejvyšší soud zdůrazňuje, že obchodní zákoník v souladu s Ústavou spočívá na zásadě smluvní volnosti, takže co zákon v obchodních vztazích nezakazuje, resp. nevylučuje, to je dovolené. Je-li zákon (obchodní zákoník) budován na principu smluvní volnosti, připouští tak zákon sám možnost dohody účastníků, pokud ji výslovně nezakazuje (a pokud na takovou dohodu nelze vztáhnout žádný z důvodů neplatnosti). V posuzovaném případě proto smluvní ujednání účastníků, omezující jejich obchodní činnost v rámci jejich autonomie vůle, není jedním z rozporu se zákonem. Nelze proto souhlasit s výkladem čl. 26 odst. 1 Listiny, který přijal odvolací soud, podle něhož by bylo možné se dohodou platně vzdát práva podnikat jen tehdy, pokud by takovou dohodu zákon výslovně připouštěl.

Obdobně dovolací soud hodnotí i názor odvolacího soudu týkající se údajné rozpornosti ustanovení čl. 5 dohody ze dne 11. 8. 1993 s dobrými mravy „a tedy neplatné podle § 39 poslední část věty obč. zák.“

Nebylo pochyb o tom, že žalobce zajistil kontakt na obchodníky z Thajska, který následně v rámci sdružení využívali oba účastníci. Zajistil tak „vědomostní“ či „znalostní“ základ (*know-how*), bez kterého by se obchod s thajskými orchiděmi neuskutečňoval. Pokud se při vypořádání sdružení žalovaná svobodně zavázala k vyplácení zprostředkovatelské provize, komise, poplatku apod., i přesto, že věděla, že žalobce žádnou činnost vyvíjet nebude a bude těžit i dodatečně ze svého kontaktu v zahraničí a profitovat tak na podnikání žalované, aniž by pro ni vyvíjel zprostředkovatelskou

činnost, není důvod považovat takovéto ujednání za nemravné. Takové jednání se samo o sobě nepříčí dobrým mravům, jestliže žalovaná při svém dalším podnikání má možnost využít získaných obchodních kontaktů, dříve zajištěných žalobcem.

Poněvadž odvolací soud uvedené právní otázky nesprávně posoudil, Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (ustanovení § 243b odst. 1 věta za středníkem a odst. 2 věta první o. s. ř.).

5. Uveřejňování informací o nabídce právních služeb advokátem

čl. 2 odst. 3 Listiny

čl. 2 odst. 3 Ústavy

§ 17 zák. č. 85/1996 Sb.

I pro uveřejňování informací o nabídce právních služeb advokátem platí zásada, podle níž je vše dovoleno, co není zakázáno. Informování veřejnosti advokátem o jeho podnikání při splnění závazně stanovených obsahových a formálních podmínek publicity proto není nedovolenou nabídkou právních služeb.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 10. 2004, č. j. 7 As 60/2003-75 Sb. NSS 902/2006

Z odůvodnění:

Kárná komise České advokátní komory rozhodnutím ze dne 6. 10. 2000 uznala žalobce vinným, že nabízel své právní služby v obchodním, občanském a trestním právu akciové společnosti T., čímž se dopustil kárného provinění, porušil § 17 zákona o advokacii a čl. 31 odst. 1 Pravidel, přičemž podle § 32 odst. 5 citovaného zákona kárná komise upustila od uložení kárného opatření.

Odvolací senát České advokátní komory žalobou napadeným rozhodnutím ze dne 22. 5. 2001 rozhodnutí kárné komise potvrdil a odvolání žalobce zamítl.

Městský soud v Praze kasační stížností napadeným rozsudkem ze dne 22. 10. 2003 žalobu zamítl. V odůvodnění uvedl, že má za prokázané, že žalobce zaslal mimo jiné akciové společnosti T. oznámení o poskytování právních služeb (dále jen „oznámení“), které bylo učiněno v souvislosti se zápisem do seznamu advokátů a obsahovalo údaje, které je oprávněn v souvislosti se svým obchodním jménem zveřejňovat podle čl. 22 Pravidel. Protože však uvedené údaje obsahovala listina zasláná konkrétnímu subjektu a nešlo o informaci uveřejněnou v periodickém tisku, v neperiodických publikacích, rozhlasu, televizi ani audiovizuálních prostředcích, nepovažoval městský soud za důvodnou námitku žalobce, že postupoval v souladu s čl. 25 odst. 1 Pravidel. Naopak tímto postupem porušil čl. 31 Pravidel upravující nabídku právních služeb, neboť oslovení konkrétního subjektu způsobem, který zvolil, tj. doručením písemnosti obsahující údaje o tom, jaké služby stěžovatel poskytuje, je třeba vnímat jako nabídku těchto služeb.

Nejvyšší správní soud zrušil rozsudek Městského soudu v Praze a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího správního soudu:

Stěžejní pro posouzení důvodnosti kasační stížnosti je otázka, zda oznámení o poskytování právních služeb, které stěžovatel zaslal mj. akciové společnosti T., je zakázanou nabídkou právních služeb, nebo naopak povolenou publicitou.

Podle § 17 zákona o advokacii postupuje advokát při výkonu advokacie tak,

aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu; za tím účelem je zejména povinen dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže.

Podmínky informování o činnosti advokáta jsou upraveny v čl. 25 Pravidel a podle jeho odst. 1, ve znění účinném do 27. 9. 2003, smí advokát v periodickém tisku, neperiodických publikacích, rozhlasu, televizi a v audiovizuálních prostředcích v přiměřeném rozsahu informovat veřejnost o svém podnikání jen v souvislosti s tím, že údaje o jeho podnikání byly zapsány v seznamu advokátů, a to nejdéle po dobu 60 dnů od tohoto zápisu. Taková informace smí obsahovat jen obchodní jméno advokáta a doplňující údaje podle čl. 22, podle kterého v souvislosti se svým obchodním jménem může advokát, sdružení advokátů a veřejná obchodní společnost advokátů zveřejňovat i doplňující údaje o tom, že advokát je soudním znalcem nebo tlumočnickem, údaje o preferovaných právních oblastech, v nichž působí, údaje o tom, že je oprávněn vykonávat advokacii na jiném území, údaje o trvalé spolupráci s tuzemskými i zahraničními advokáty, údaje o svém sídle a pobočkách a v případech zvláštního zřetele hodných i své rodné jméno anebo pseudonym.

Z uvedeného vyplývá, že informování veřejnosti o podnikání (publicita) podle čl. 25 odst. 1 Pravidel má svou obsahovou stránku spočívající v přiměřené informaci o podnikání advokáta učiněné v souvislosti s jeho zápisem do seznamu advokátů, včetně doplňujících údajů (čl. 22 Pravidel), a dále svou stránku formální, spočívající ve výčtu prostředků, jejichž prostřednictvím může být tato informace poskytnuta, a to mimo jiné prostřednictvím neperiodické publikace.

Čl. 31 Pravidel stanoví, že advokát nesmí nabízet poskytnutí právní služby osobě,

kteřá ji na něm sama nepožaduje, ledaže jde o osobu, s níž se soukromě nebo při výkonu advokacie stýká. Výjimečně tak smí učinit, je-li zřejmé, že neprodleně poskytnutí právní služby je v zájmu takové osoby nezbytné. Při nabízení svých právních služeb se advokát musí zdržet jakéhokoliv naléhání, zvláště je-li z okolností nebo projevu osoby, které je služba nabízena, zřejmé, že o ni nemá zájem.

Z uvedených pravidel vyplývá, že mezi nabídkou právních služeb a zveřejněním informace podnikání advokáta (publicitou) je úzký vztah, který vychází z logické premisy, že to, co je dovoleno, nemůže být zároveň zakázáno. Proto oprávněná publicita je vlastně jen další dovolenou nabídkou právních služeb nad rozsah dovolené nabídky právních služeb vyplývající z čl. 31 Pravidel.

Oznámení o podnikání stěžovatele obsahuje datum 1. 1. 2000, jméno a titul stěžovatele a text: „Právní služby v obchodním, občanském a trestním právu. Posuzování obchodních kontraktů, právní rozbor a řešení situací včetně investiční výstavby, také podle rakouského a německého práva. Zastoupení a jiné právní služby při obchodních jednáních vedených v německém jazyce“ s uvedením sídla stěžovatele, telefonního spojení a internetové adresy. Z data uvedeného na listině lze dovodit, že písemnost byla odeslána v souvislosti se zápisem stěžovatele do seznamu advokátů a obsahově ji lze považovat za přiměřenou informaci o podnikání stěžovatele jako advokáta, přičemž další v ní obsažené údaje lze hodnotit jako doplňující údaje podle čl. 22 Pravidel. Jako takovou ji hodnotil v napadeném rozsudku i městský soud. Protože však uvedené údaje obsahovala listina zaslaná konkrétnímu subjektu a oznámení o podnikání nebylo zveřej-

něno prostředky uvedenými v čl. 25 odst. 1 Pravidel, tj. v periodickém tisku, rozhlasu, televizi a v audiovizuálních prostředcích, dovodil městský soud, že listina není neperiodickou publikací. Skutečnost, že listina s oznámením o poskytování právních služeb byla doručena konkrétnímu subjektu či blíže neurčitěmu počtu subjektů, je podle názoru Nejvyššího správního soudu pro věc samu nepodstatná. Protože není sporu o tom, že oznámení o podnikání nebylo zveřejněno v periodickém tisku, rozhlasu, televizi a audiovizuálních prostředcích, namítal stěžovatel v žalobě, že listina obsahující předmětné oznámení o podnikání je neperiodickou publikací. Městský soud tuto námitku odmítl, aniž tento svůj právní názor jakkoliv blíže odůvodnil. Při splnění obsahových požadavků přiměřené informace o podnikání advokáta podle čl. 25 odst. 1 Pravidel je právě vypořádání se s námitkou, že listina, na které bylo oznámení vytištěno, je neperiodickou publikací, klíčové pro posouzení otázky, zda stěžovatel oprávněně informoval veřejnost o svém podnikání a v tomto rozsahu i dovoleně nabízel právní služby v souladu s čl. 25 odst. 1 Pravidel, či zda šlo naopak o nedovolenou nabídku právních služeb podle čl. 31 Pravidel. Vypořádání se s touto námitkou však musí být přezkoumatelné a musí být zřejmé, jakými úvahami se při něm městský soud řídil. Pojem „neperiodická publikace“ je přitom pojmem právním, který je upraven v řadě právních předpisů, mimo jiné v zákoně č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, ve znění pozdějších předpisů, který v § 1 obsahuje definice jednotlivých druhů neperiodických publikací. Proto pouhé odmítnutí možnosti, že listina s oznámením je neperiodickou publikací, aniž by městský soud tento závěr odůvodnil, je naprosto nedostatečné a činí napadený rozsudek nepřezkoumatelným.

6. Vše je dovoleno, co není zakázáno, v pracovněprávních vztazích

čl. 2 odst. 3 Listiny

čl. 2 odst. 4 Ústavy

Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy, znějící „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“, musí platit i pro oblast pracovněprávních vztahů a to i při vědomí jejich specifík, neboť jde o ustanovení, mající v každé demokratické společnosti zásadní význam, a to potud, že je pojistkou svobody a současně i pojistkou proti totalitarní společnosti, jíž je vlastní snaha o znormování pokud možno všech oblastí života.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 1995, sp. zn. II. ÚS 192/95
Sb. ÚS 73/1995

Z odůvodnění:

Navrhovatel ve své ústavní stížnosti namítá nesprávnost napadených rozsudků tak, jak jsou shora označeny, potud, pokud krajský soud, jsa vázán zrušujícím rozhodnutím Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 1. 1995, č. j. 6 Cdo 105/94-106, dovodil, že ujednání obsažená v čl. V smluv o tom, že se vedlejší účastníci (v řízení před obecnými soudci odpůrci) zdrží „po dobu 12 měsíců od skončení pracovního poměru samostatného nebo i nesamostatného podnikání v obchodním odvětví zaměstnavatele“ a o tom, že v případě porušení tohoto „konkurenčního ujednání“ zaplatí „pokutu ve výši šestinásobku hrubého měsíčního příjmu, stanoveného podle hrubého příjmu v měsíci předcházejícím porušení povinnosti“, odporují čl. 26 odst. 1 Listiny a čl. 1 věta druhá Listiny, s tím, že pracovní předpisy mají kogentní povahu, a proto v nich

nelze připustit uplatnění čl. 2 odst. 3 Listiny.

Ústavní soud při projednávání včas podaného návrhu navrhovatele respektoval, že není běžnou třetí instancí v systému všeobecného soudnictví, že není ani vrcholem soustavy obecných soudů, že není ve vztahu k těmto soudům soudem nadřízeným (čl. 81, čl. 90 Ústavy), to vše však za předpokladu, že napadenými rozhodnutími nebylo porušeno základní právo nebo svoboda, zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy [§ 72 odst. 1 písm. a) zák. č. 182/1993 Sb. ve spojení s čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Vzhledem k tomu, že navrhovatel uplatnil námitky, spočívající právě v porušení základních práv a svobod, nezbylo Ústavnímu soudu, než se věcí zabývat. Za tímto účelem si vyžádal od Okresního soudu v Českých Budějovicích spis, sp. zn. 14 C 359/92, z něhož zjistil, že mezi navrhovatelem a vedlejšími účastníky, dříve odpůrci, byly uzavřeny smlouvy, v nichž se vedlejší účastníci, dříve odpůrci, mimo jiné v čl. V smluv zavázali, že se zdrží „po dobu 12 měsíců od ukončení pracovního poměru samostatného nebo i nesamostatného podnikání v obchodním odvětví zaměstnavatele“ a že v případě porušení „konkurenčního ujednání“ zaplatí žalobci „pokutu ve výši šestinásobku hrubého měsíčního příjmu, stanoveného podle hrubého příjmu v měsíci předcházejícím porušení povinnosti“. Pracovní poměr vedlejších účastníků, dříve odpůrců, u navrhovatele byl rozváznán dohodou ke dni 31. 7. 1992. Vedlejší účastníci, dříve odpůrci, ještě za trvání pracovního poměru založili spol. s r. o. s názvem MIN - servis, která má obdobný předmět podnikání jako navrhovatel a v této společnosti po skončení pracovního poměru vyvíjeli podnikatelskou činnost, což vedlo navrhovatele k podání žaloby na zaplacení šestinásobku hrubého měsíčního příjmu, s odůvodněním, že vedlejší účast-

níci, dříve odpůrci, porušili svůj závazek, nacházející se pod čl. V smluv. Dále Ústavní soud zjistil, že rozsudkem ze dne 10. 6. 1993, č. j. 14 C 359/92-60, Okresní soud v Českých Budějovicích zamítl návrh navrhovatele proti odpůrcům, nyní vedlejšími účastníkům, na zaplacení vyčíslených šestinásobků. Proti tomuto rozsudku podal navrhovatel odvolání, na jehož základě rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 1. 1994, č. j. 7 Co 2163/93-84, byl změněn rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích tak, že návrhu na zaplacení šestinásobku proti odpůrcům, nyní vedlejšími účastníkům, bylo vyhověno. Následně na základě dovolání, které podali zavázaní odpůrci, nyní vedlejší účastníci, byl rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 1. 1994, sp. zn. 7 Co 2163/93-84, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 1. 1995, sp. zn. 6 Cdo 105/94, zrušen a věc vrácena Krajskému soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení. Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 4. 1995, sp. zn. 7 Co 524/95, bylo rozhodnuto tak, že se potvrzuje rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. 6. 1993, č. j. 14 C 359/92-60, kterým byl zamítnut návrh navrhovatele, aby odpůrci, nyní vedlejší účastníci, zaplatili navrhovateli: V. V. částku 88 600 Kč, R. H. částku 59 994 Kč, R. V. částku 70 272 Kč a odpůrkyně I. H. částku 41 760 Kč. V tomto posledně uvedeném a ústavní stížností napadeném rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích, kterým byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích, krajský soud konstatuje vázanost právním názorem dovolacího soudu s tím, že se v podrobnostech odkazuje na rozsudek Vrchního soudu ze dne 20. 1. 1995, sp. zn. 6 Cdo 105/94. V odůvodnění rozsudku Vrchního soudu se potom uvádí, že čl. V smluv je pracovněprávním ujednáním, řídícím se zákoníkem práce, který má kogentní povahu, tzn. že nikdo nesmí

činit to, co je zákonem zakázáno, přičemž Vrchní soud dospívá k závěru, že § 29 odst. 2 zákoníku práce nutno interpretovat s přihlédnutím k § 244 odst. 1 zákoníku práce, v němž je právě vyjádřena zásadně kogentní povaha zákoníku práce, což dále znamená, že smluvní volnost se uplatní jen tam, kde to pracovněprávní předpisy umožňují. Dále Vrchní soud konstatoval, že v oblasti zákoníku práce platí, že nikdo nesmí činit to, co je zákonem zakázáno, takže nelze argumentovat čl. 2 odst. 3 Listiny, dle kterého naopak každý může činit, co mu není zákonem zakázáno. Poté Vrchní soud právě ze shora uvedené zásady, že nikdo nesmí činit to, co je zákonem zakázáno, dovodil, že znění § 75, § 73 zákoníku práce neumožňuje uzavření smlouvy omezující výdělečnou činnost po skončení pracovního poměru, a že znění § 246 až § 248 zákoníku práce vylučuje možnost zajistit práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů jinými, než tam uvedenými způsoby, tj. pokoutou. Konečně Vrchní soud konstatoval porušení čl. 26 odst. 1 Listiny i čl. 1 věty druhé Listiny předmětným ujednáním, neboť zákon nestanoví žádné omezení pro výkon podnikatelské činnosti pro případ, že bývalý zaměstnanec hodlá podnikat ve stejném předmětu činnosti jako jeho bývalý zaměstnavatel. Závěrem odmítl jako nesprávný názor krajského soudu o porušení čl. 26 odst. 1 Listiny, byl-li by závazek sjednán na zcela nepřiměřenou nebo neomezenou dobu a naopak potvrdil správnost odkazu krajského soudu na možnost domáhat se soudní ochrany při ohrožení nebo porušení práva na obchodní tajemství a pro nekalosoutěžní ujednání dle obchodního zákoníku. Zcela na závěr Vrchní soud konstatoval, že dohoda, obsažená v čl. V pracovních smluv, je ve smyslu § 242 odst. 1 písm. a) zákoníku práce neplatná pro rozpor s obsahem a účelem zákona.

Ústavní soud, respektující svoje pravomoci, dané, jak již bylo konstatováno shora,

ústavněprávními hledisky, a vycházející z čl. 1 věty první, z čl. 3 odst. 1 Listiny, v nichž je upravena zásada rovnosti v právech jak pro osoby fyzické, tak právnické (srov. rozhodnutí Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 15/93); z čl. 2 odst. 3 Listiny, čl. 2 odst. 4 Ústavy, dle kterých každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, a konečně z čl. 26 odst. 1 Listiny, dle něhož má každý právo podnikat, dospěl k závěru, že ať už jde v čl. V smluv o ujednání občanskoprávní povahy, jak dovodil krajský soud ve svém rozsudku ze dne 14. 1. 1994, č. j. 7 Co 2163/93-84, nebo pracovněprávní povahy, jak dovodil Vrchní soud ve svém rozsudku ze dne 20. 1. 1995, č. j. 6 Cdo 105/94-106, podstatou zůstává, že jde o zachování rovnosti v právu podnikat na straně stěžovatele a na straně vedlejších účastníků, dříve odpůrců. Ve shora uvedeném již bylo konstatováno, že rovnost v právech je základním právem a právo podnikat taktéž. Pro jejich vzájemný vztah platí, že rovnost má povahu akcesorickou, a proto lze na porušení principu rovnosti usuzovat, jen je-li tu vztah k jinému základnímu právu (srov. rozhodnutí Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 4/95). Rovností v právu podnikat je pak konkrétně třeba rozumět potencionální či relativní rovnost, která znamená, že se pro právo podnikat vyžaduje, aby bylo zásadně uplatňováno za stejných faktických poměrů (srov. rozhodnutí Ústavního soudu ČSFR, sp. zn. Pl. ÚS 22/92). Protože v dané věci nelze přehlédnout, že napadená rozhodnutí založila nerovnost na straně stěžovatele – navrhovatele, spočívající v tom, že léty budované poznatky o jednotlivých metodách či dokonce objevy právě učiněné a jiné skutečnosti, mající podnikatelskou hodnotu, byly uvolněny bez dalšího k aplikaci třetím osobám, tj. vedlejším účastníkům, dříve odpůrcům, kteří se o ně ani nemuseli nijak zasloužit, má Ústavní soud za to, že napadená rozhodnutí porušují jak čl. 1 větu

prvou, čl. 3 odst. 1 Listiny, upravující zásadu rovnosti, tak čl. 26 odst. 1 Listiny, upravující právo podnikat. Na uvedeném nic nemění možnost domáhat se soudní ochrany, ať už pro nekalosoutěžní chování, nebo pro porušení obchodního tajemství, protože již jde jen o následné nástroje, směřující k obnově porušené rovnosti v podnikání [srov. ustanovení § 17, 51, § 44 odst. 2 písm. g), § 53, § 20 Obchodního zákoníku]. Za této situace nezbylo Ústavnímu soudu, než pro totožnost pochybení obě napadená rozhodnutí zrušit dle § 82 odst. 3 zák. č. 182/1993 Sb.

Pro úplnost se výslovně uvádí, že Ústavní soud nesdílí názor Vrchního soudu o nemožnosti argumentovat čl. 2 odst. 3 Listiny v oblasti pracovněprávních vztahů, neboť toto ustanovení je ustanovením v demokratické společnosti nesmírně významným, jak potvrzuje i jeho zařazení hned do čl. 2 Ústavy, a to potud, že je pojistkou svobody a současně i pojistkou proti totalitářské společnosti, jíž je vlastní snaha o znormování pokud možno všech oblastí života. Dále dlužno dodat, že se Ústavní soud ztotožnil s názorem Krajského soudu v Českých Budějovicích, obsaženým v jeho rozhodnutí ze dne 14. 1. 1994, č. j. 7 Co 2163/93-84, který při hodnocení předmětného ujednání vzal v úvahu délku doby závazku (12 měsíců), neboť skutečně závazek časově nemezený nebo na nepřiměřenou dobu by nepochybně vedl též k zásahu do rovnosti v právu podnikat, avšak z hlediska vedlejších účastníků, dříve odpůrců. Obecně vzato, bude třeba individuálně přistupovat k hodnocení tzv. „*konkurenčních ujednání*“, tj. od případu k případu, neboť faktem zůstává, že tu je na jedné straně výslovná úprava, týkající se nekalosoutěžního chování a porušení obchodního tajemství (dle obchodního zákoníku), ochrany autorských práv (zák. č. 35/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů), objevů, vynálezů, zlepšovacích návrhů (zák. č. 527/1990 Sb., ve

znění pozdějších předpisů) a na druhé straně jsou důležité takové ukazatele, jako je výše sjednané pokuty, délka doby pracovního poměru, délka doby závazku, povaha provozu atd., to vše s tím, že nejen získávání zkušeností, poznatků, ale i jejich využívání, je tou nejpřirozenější součástí lidské existence.

7. Vše je dovoleno, co není zakázáno, pro nositele státní moci neplatí

čl. 2 odst. 3 Listiny čl. 2 odst. 3 Ústavy

Pro Ministerstvo vnitra, stejně jako pro jiné státní orgány, platí jedna ze stěžejních zásad právního státu upravená v čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 Listiny, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ministerstvo vnitra jako nositel státní moci může vydat pouze takový akt, k jehož vydání ho opravňuje zákon. U státních orgánů neplatí pravidlo platné pro soukromé osoby, že každý může činit, co není zákonem zakázáno (čl. 2 odst. 3 Listiny).

Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 6. 1998, sp. zn. I. ÚS 357/97
Sb. ÚS 43/1998

Z odůvodnění:

Stěžovatel včas podaným návrhem ústavní stížnosti napadá rozsudek Nejvyššího soudu, kterým bylo zamítnuto dovolání proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ve věci „výmazu záznamu, podle něhož je žalobce v materiálech StB veden jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“ Jde o to, že bylo sice již pravomocně rozhodnuto o tom, že stěžovatel byl neoprávněně evidován v materiálech

StB, avšak vyšší soudy odmítají provést výmaz záznamu.

Ústavní soud po prostudování ústavní stížnosti, uvedených vyjádření i příslušného soudního spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná. Ústavní soud neměl důvodu se zabývat argumenty, resp. polemikou stěžovatele, která se týkala výkladu běžných zákonů, např. ustanovení § 258 odst. 2 občanského soudního řádu. Ostatně šlo vesměs o názory již uplatněné v soudním řízení, se kterými se obecné soudy řádně vypořádaly. Podstatou ústavní stížnosti se však jevila námitka, že Vrchní soud v Praze, stejně jako Nejvyšší soud, nevyhověly stěžovatelovu návrhu na provedení výmazu záznamu, podle něhož je žalobce v materiálech StB veden jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. Stěžovatel se domnívá, že uvedenými rozhodnutími soudů bylo porušeno právo podle čl. 10 Listiny, čl. 17 a čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 14 evropské Úmluvy o lidských právech a základních svobodách.

Pokud jde o namítané porušení čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud se těmito tvrzeními nemohl zabývat, neboť otázka zákazu diskriminace garantovaná citovanými ustanoveními nebyla vůbec předmětem soudních řízení a tudíž ani rozhodování soudů obecných. Touto otázkou by bylo možné se zabývat, pokud by stěžovatel (soudně) napadal konkrétní případ diskriminace, resp. nerespektování lustračního osvědčení.

Ustanovení § 13 odst. 1 občanského zákoníku, stejně jako na ústavní úrovni čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny i čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, zaručují pouze ochranu před neoprávně-

ným (svévolným) zásahem do osobnostních práv. Za neoprávněný zásah nelze však považovat jednání právem dovolené, resp. státnímu orgánu přikázané, tedy postupy při vydávání osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb. Zákonem upravený postup při vydávání a manipulaci s osvědčením ostatně garantuje – v souladu s čl. 10 odst. 3 Listiny – ochranu údajů o lustraci před nežádoucí publicitou. V § 19 zákona č. 451/1991 Sb. se stanoví, že zveřejňování skutečností uvedených v osvědčení nebo zveřejňování osvědčení samotného, jakož i jakýchkoli podkladů k jejich vypracování, je bez předchozího písemného souhlasu občana zakázáno.

Z uvedeného vyplývá, že obsah předmětného osvědčení odpovídá skutečnému stavu věci, tedy že stěžovatel byl evidován, resp. zanesen do evidence registru svazků bývalé Státní bezpečnosti, přičemž do této evidence bylo později vneseno pravomocné rozhodnutí, které určuje, že stěžovatel byl evidován neoprávněně.

Pro úplnost je třeba uvést, že k otázce charakteru osvědčení podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb. Ústavní soud již dříve konstatoval (sp. zn. II. ÚS 1/93, usn. č. 12, Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 2), že se nejedná o rozhodnutí správního orgánu, nýbrž o akt (veřejnou listinu), kterým Ministerstvo vnitra jako kompetentní orgán osvědčuje existenci nebo neexistenci určité jemu známé skutečnosti nebo stavu, který nastal nebo trvá. Tomu odpovídá i deklaratorní charakter osvědčení, kdy Ministerstvo vnitra v něm podle podkladů obsažených v registru svazků bývalé Státní bezpečnosti osvědčuje na základě zmocnění daného mu ustanovením § 9 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb. existenci či neexistenci určitého stavu, tj. zda v těchto podkladových materiálech shledalo skutečnosti uvedené v § 2 zákona č. 451/1991 Sb. Ministerstvo vnitra není podle citovaného

zákona oprávněno měnit lustrační osvědčení ani poté, co bylo soudem určeno, že osoba byla evidována neoprávněně, neboť lustrační osvědčení toliko osvědčuje, že osoba byla evidována.

Vzhledem k tomu jsou nesprávné úvahy stěžovatele, že pokud zákon č. 451/1991 Sb. nezakazuje provedení poznámky o výmazu o evidování a jestliže se „příslušný záznam na základě pravomocného rozhodnutí soudu ukáže jako nepravdivý, pak ani znění zákona č. 451/1991 Sb., ani jiný zákon, nebrání ani nemůže bránit tomu, aby osvědčení vydané podle § 9 odst. 1 právě zmíněného zákona vyznělo jednoznačně v tom smyslu, že určitá osoba nebyla evidována, popř. že není osobou uvedenou např. v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“

K tomu je třeba uvést, že pro Ministerstvo vnitra, stejně jako pro jiné státní orgány, platí jedna ze stěžejních zásad právního státu upravená v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 Listiny, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ministerstvo vnitra jako nositel státní moci může vydat pouze takový akt, k jehož vydání ho opravňuje zákon. U státních orgánů neplatí pravidlo platné pro soukromé osoby, že každý může činit, co není zákonem zakázáno (čl. 2 odst. 3 Listiny).

Soudy po provedeném dokazování rozhodly, že stěžovatel byl neoprávněně evidován jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. a Ministerstvo vnitra posléze vydalo nové osvědčení, které v souladu s obsahem archivních materiálů bývalé Státní bezpečnosti a pravomocným rozhodnutím soudu o neoprávněné evidenci obsahuje podle ustanovení zákona č. 451/1991 Sb. to, co vyplývá ze skutkového stavu věci. Lze dovodit, že eventualitu provedení („právního“) výmazu, resp. povinnosti vydání negativního lustrač-

ního osvědčení v případě, že soud rozhodl, že osoba byla evidována neoprávněně, by musel stanovit zákon, ať již o archivnictví či lustrační, eventuálně jiný.

8. Vše je dovoleno, co není zakázáno, neplatí pro veřejnoprávní osoby

čl. 2 odst. 3 Listiny

čl. 2 odst. 3 Ústavy

Ústavní soud odkazuje na vymezení pojmu „orgán veřejné moci“, které provedl již Ústavní soud ČSFR, a v němž veřejnou moc definoval zejména jako takovou moc, „která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není s ním v rovnoprávném postavení a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu. Veřejnou moc vykonává stát především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní a za určitých podmínek ji může vykonávat i prostřednictvím dalších subjektů. Kritériem pro určení, zda i jiný subjekt jedná jako orgán veřejné moci, je skutečnost, zda konkrétní subjekt rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a tato rozhodnutí jsou státní mocí vynutitelná, nebo zda může stát do těchto práv a povinností zasahovat. Orgánem v právním slova smyslu je právnická osoba, vykonávající svou činnost jako povinnost nebo kompetenci a je zřízená k trvalému a opakujícímu se výkonu činnosti“.

V daném případě nemohlo dojít k započtení pohledávek, neboť pohledávka stěžovatele vůči obci P. měla charakter soukromoprávní a vyměřené místní poplatky byly založeny na předpisech práva veřejného.

Princip „co není výslovně zákonem zakázáno, je povoleno“ se vztahuje toliko na osoby soukromého práva (čl. 2 odst. 3 Listiny), pro osoby veřejnoprávní, uplatňující státní moc, naopak platí princip, že mohou činit pouze to, co zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny). Při stanovení místních poplatků Obecní úřad P. vystupoval jako orgán veřejné moci, který vůči stěžovateli vydal autoritativní rozhodnutí a stěžovatel proto nemohl jednostranným právním úkonem účinky tohoto rozhodnutí eliminovat.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98
Sb. ÚS 138/1998

Z odůvodnění:

Podstatou ústavní stížnosti je tvrzení, že v souzené věci mezi stěžovatelem a obcí P. došlo k vzájemnému započtení pohledávek, neboť žádný zákon ani jiný předpis jejich započtení v tomto případě nazakazuje. Stanovení druhů poplatků a jejich sazeb prý patří do samostatné působnosti obce a místní poplatky jsou jejím příjmem.

Tento názor Ústavní soud nesdílí.

Podle přesvědčení Ústavního soudu podstatou problému v souzené věci není otázka, zda stanovení druhů místních poplatků a jejich výběr spadá do samostatné nebo přenesené působnosti obce, tzn. zda se jedná o výkon samosprávy nebo státní správy. Významné je, že obec P. jako partner stěžovatele jednala v prvním případě na základě smlouvy o dílo ze dne 17. 11. 1994 v soukromoprávním vztahu, zatímco ve druhém případě, tj. při stanovení místních poplatků stěžovateli, jednala ve vztahu veřejnoprávním. Jestliže tedy v prvním případě obec P. představovala smluvního partnera stěžovatele, v případě druhém vůči němu jednala jako orgán veřejné moci. Tyto

dva vztahy nelze z hlediska posuzování problematiky nerozlišovat.

V této souvislosti Ústavní soud odkazuje na vymezení pojmu „orgán veřejné moci“, které provedl již Ústavní soud ČSFR, a v němž veřejnou moc definoval zejména jako takovou moc, „která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není s ním v rovnoprávním postavení a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu. Veřejnou moc vykonává stát především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní a za určitých podmínek ji může vykonávat i prostřednictvím dalších subjektů. Kritériem pro určení, zda i jiný subjekt jedná jako orgán veřejné moci, je skutečnost, zda konkrétní subjekt rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a tato rozhodnutí jsou státní moci vynutitelná, nebo zda může stát do těchto práv a povinností zasahovat. Orgánem v právním slova smyslu je právnická osoba, vykonávající svou činnost jako povinnost nebo kompetenci a je zřízená k trvalému a opakujícímu se výkonu činnosti“ (srov. Ústavní soud ČSFR, Sbirka usnesení a nálezů, č. 1, Brno, 1992, s. 11).

V souzené věci Obecní úřad P., který stěžovateli vyměřil předmětné místní poplatky, jako orgán veřejné moci nesporně jednal. Stěžovatel proto ve vztahu k němu nebyl v rovnoprávním postavení a obsah vydaného rozhodnutí nezávisel na jeho vůli. V daném případě proto nemohlo dojít ani k započtení pohledávek, neboť pohledávka stěžovatele vůči obci P. měla charakter soukromoprávní a vyměřené místní poplatky byly založeny na předpisech práva veřejného.

Stěžovatel se dopouští omylu, jestliže se domnívá, že k započtení pohledávek mohlo dojít z toho důvodu, že to žádný

právní předpis nezakazuje. Princip „co není výslovně zákonem zakázáno, je povoleno“ se totiž vztahuje toliko na osoby soukromého práva (čl. 2 odst. 3 Listiny), pro osoby veřejnoprávní, uplatňující státní moc, naopak platí princip, že mohou činit pouze to, co zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny). V daném případě se při vyměření místního poplatku o vztah soukromoprávní nejednalo, takže nebyla rozhodující ta skutečnost, že žádný právní předpis výslovně započtení těchto pohledávek nezakazuje, nýbrž právě naopak bylo rozhodující, že zákon takové započtení nezná. Stěžovatel má pravdu v tom směru, že soukromá fyzická nebo právnická osoba může činit vše, co není zákonem zakázáno, a to i v oblasti veřejného práva. V souzené věci však při stanovení místních poplatků Obecní úřad P. vystupoval jako orgán veřejné moci, který vůči stěžovateli vydal autoritativní rozhodnutí a stěžovatel proto nemohl jednostranným právním úkonem účinky tohoto rozhodnutí eliminovat. Se zřetelem k této úvahám neakceptoval Ústavní soud ani obsah expertizy, již stěžovatel k ústavní stížnosti přiložil. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím Okresního úřadu Břeclav – finančního referátu a rozsudkem Krajského soudu v Brně základní práva stěžovatele podle čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 11 odst. 5 a čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy porušena nebyla. Protože ani Ústavní soud sám neshledal porušení jiných základních práv nebo svobod stěžovatele, ústavní stížnost zcela zamítl.

9. Politické strany

čl. 2 odst. 3 Listiny

čl. 2 odst. 3 Ústavy

§ 18 odst. 2 písm. d) obč. zák.

zák. č. 424/1991 Sb.

Vzhledem ke skutečnosti, že **politická strana je podle zák. č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v platném znění,**

[§ 18 odst. 2 písm. d)] ve spojení se zák. č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, v platném znění, právnickou osobou sui generis, vztahuje se na ni čl. 2 odst. 3 Listiny, který stanoví, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 3. 1999, sp. zn. IV. ÚS 53/99

Sb. ÚS 18/1999

Z odůvodnění:

Ve včas podané ústavní stížnosti napadá stěžovatel usnesení Krajského soudu v Plzni z 26. 11. 1998 sp. zn. 18 Nc 74/98, jímž byla stížnost proti vydání osvědčení o zvolení členem zastupitelstva města Plzně deseti členům zastupitelstva města Plzně shledána neoprávněnou. Uvedené rozhodnutí považuje stěžovatel za protiústavní, neboť toto usnesení potvrdilo legálnost rozhodnutí volební strany České pravice o výměně volebního zmocněnce, kterým byl původně stěžovatel, a posléze o stažení stěžovatele z volební kandidátky České pravice několik hodin před začátkem komunálních voleb. Stěžovatel shledává v uvedeném jednání porušení zákona č. 152/1994 Sb., o volbách do zastupitelstev v obcích a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o volbách“), neboť v tomto zákoně není uvedeno právo volební strany změnit svého zmocněnce poté, co byla kandidátní listina řádně podána a tím spíše po její registraci.

Usnesením soudu tak bylo potvrzeno rozhodnutí Ústřední volební komise č. j. ÚVK 394/1998 ze dne 12. 11. 1998, jímž bylo konstatováno, že v daném případě bylo nutno vzít v úvahu ustanovení § 33b odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů,

(dále jen „občanský zákoník“), podle něhož se zmocnitel nemůže platně vzdát svého práva odvolat zmocněnce, čímž shledala změnu zmocněnce platnou. Stěžovatel se domnívá, že toto ustanovení nelze aplikovat, neboť volební zmocněnec je specifickým zmocněncem podle zákona o volbách. Při postupu dle občanského zákoníku by bylo nutno při úmrtí zmocněnce vystavit novou plnou moc pro jeho náhradníka. Dále se stěžovatel domnívá, že postup podle občanského zákoníku trvá do okamžiku podání kandidátní listiny a potom má tedy postavení zmocněnce formu jmenování do funkce volebního zmocněnce. Dodatečná výměna zmocněnce, po okamžiku registrace, je dle stěžovatele stejně ilegální jako například nominování nových kandidátů. Použití občanského zákoníku by bylo možné za podmínky, kdy by byl stanoven i rozsah oprávnění, což však v přípisu, jímž byl z funkce zmocněnce stěžovatel odvolán, není. Navíc se stěžovatel domnívá, že uvedený přípis má formu nikoliv zmocnění, ale jmenování do funkce volebního zmocněnce, a namítá, že tento přípis neobsahoval ani veškeré náležitosti, které má obsahovat ustanovení volebního zmocněnce podle zákona o volbách. Z uvedených důvodů se stěžovatel domnívá, že nebyl platně odvolán z postu volebního zmocněnce a tedy ani z volební kandidátky, když bylo použito místo předepsané formule dle § 29 zákona o volbách „odvolávám kandidaturu“ jen slov „odvolávám z kandidátní listiny“.

V uvedených jednáních spatřuje stěžovatel zásah do svých politických práv, a to konkrétně těch, jež jsou zakotvena v čl. 21 Listiny.

Ve vyjádření účastníka řízení, Krajského soudu v Plzni, se uvádí, že ze zákona o volbách nelze dovodit, že by strana nemohla odvolat svého zmocněnce. Není tedy pochyb o tom, že zapisovatelem Městské volební komise byla změna zmocněnce

platně zaznamenána a posléze, jak plyne z dikce § 29 odst. 2 zákona o volbách, došlo k odvolání stěžovatelovy kandidatury, přičemž použitý termín odvolání z kandidátní listiny nelze vykládat jinak než jako odvolání kandidatury.

Ústavní soud neshledal v postupu žádného z orgánů porušení stěžovatelova práva zaručeného v Ústavě České republiky či Listině základních práv a svobod. Ústavní soud neshledal stěžovatelův názor, že plnou moc je možno považovat za plnou moc dle občanského zákoníku jen do okamžiku registrace a dále pak za jmenovací akt. Vzhledem ke skutečnosti, že politická strana je podle občanského zákoníku [§ 18 odst. 2 písm. d)] ve spojení se zákonem č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, v platném znění, právní osobou *sui generis*, vztahuje se na ni čl. 2 odst. 3 Listiny, který stanoví, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Proto, jak bylo správně uvedeno i v napadeném rozhodnutí krajského soudu, pro absenci podrobnější úpravy dané problematiky v zákoně o volbách je třeba vycházet ze základních předpisů soukromého práva, tedy z ustanovení občanského zákoníku a občanského soudního řádu. V tom, jakým způsobem soud tuto obecně závaznou úpravu aplikoval, nespátřuje Ústavní soud nic neústavního.

10. Meze analogie ve veřejném právu

čl. 2 odst. 3 Listiny

čl. 2 odst. 3 Ústavy

Tam, kde zákon přímo neřeší určitý právní problém, lze užít analogie zákona, tj. zákonného ustanovení svou povahou a účelem nejbližšího. Správní orgán totiž v případech, kdy by nečinnost znamenala

neposkytnutí právní ochrany (*denegatio iustitiae*), nemůže argumentovat tím, že zákon na daný problém nepamatoval, nýbrž se musí s věcí vypořádat. V oblasti veřejného práva jsou však v důsledku zásad uvedených v čl. 2 odst. 2, 3 Listiny („Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví“, „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“) meze analogie zúženy, tj. analogie jdoucí k tíži účastníka správního řízení není přípustná.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 7. 2004, č. j. 52 Ca 51/2003-51

Sb. NSS 662/2005

Z odůvodnění:

Žalovaný rozhodnutím ze dne 20. 10. 2003 zamítl odvolání žalobců a potvrdil rozhodnutí Městského úřadu Vysoké Mýto ze dne 15. 8. 2003, kterým správní orgán I. stupně podle § 20 odst. 4 písm. a) zákona o myslivosti odmítl registraci druhého žalobce - Honebního společenstva S. s tím, že dotčené honební společenstvo nepředložilo v pětidenní lhůtě požadované podklady a že navrhovaná honitba nedosahuje stanovené výměry 500 ha ve smyslu § 17 odst. 7 zákona o myslivosti.

Žalobci podali proti rozhodnutí žalovaného žalobu u Krajského soudu v Hradci Králové. Namítali, že dotčené honební společenstvo vzniklo rozhodnutím Okresního úřadu v Chrudimi ze dne 31. 5. 1996 podle již zrušeného zákona č. 23/1962 Sb., o myslivosti, přičemž jeho předsedou je první žalobce. Toto honební společenstvo přitom dostalo podmínkám podle § 69 odst. 1 zákona o myslivosti a došlo ze zákona k právnímu nástupnictví. Ustanovení § 20 odst. 4 lze použít pouze pro nově vznikající

honební společenstvo. Dále pak žalobci namítli, že správní orgán I. stupně přes písemné upozornění druhého žalobce – Honebního společenstva S. – na probíhající soudní spor o neplatnost usnesení valné hromady svým rozhodnutím založil nové honební společenstvo.

Ze správního spisu vyplynulo, že dne 31. 3. 2003 byly správnímu orgánu I. stupně doručeny stanovby druhého žalobce (Honebního společenstva S.), které byly přijaty na transformační valné hromadě konané dne 26. 3. 2003, zápis a usnesení z transformační valné hromady ze dne 26. 3. 2003, z nichž se podává, že honebním starostou byl zvolen první žalobce (Vladimír P.), a seznam členů dotčeného honebního společenstva s uvedením jména, příjmení, bydliště a s počtem hlasů příslušejících jednotlivým členům.

Správní orgán I. stupně vydal dne 4. 4. 2003 rozhodnutí o odmítnutí registrace tohoto honebního společenstva s odůvodněním, že seznam vlastníků honebních pozemků obsahuje i vlastníky, kteří jsou již členy jiného honebního společenstva. Dotčené honební společenstvo zastoupené honebním starostou podalo odvolání, v němž popřelo platnost usnesení valné hromady a zákonný vznik tohoto druhého honebního společenstva. Žalovaný zrušil rozhodnutí správního orgánu I. stupně a vrátil mu věc k novému projednání a rozhodnutí s tím, že správní orgán I. stupně nevycházel při vydání rozhodnutí ze spolehlivě zjištěného skutkového stavu věci; předestřel mu přitom postup spočívající v analogickém použití ustanovení § 20 odst. 1 zákona o myslivosti, kdy při nepředložení potřebných podkladů k registraci stanovených v § 19 odst. 6 zákona o myslivosti se vyzve dotčené honební společenstvo k jejich bezodkladnému doplnění, a to nejpozději do pěti dnů s poučením, že jinak bude řízení zastaveno, přičemž pro registraci transformovaného

honebního společenstva platí podmínka minimální výměry honitby 500 ha.

Správní orgán I. stupně tedy druhého žalobce vyzval dle uvedené instrukce k doplnění aktuálního seznamu vlastníků honebních pozemků s uvedením výměry jednotlivých pozemků, k doplnění souhlasu jednotlivých vlastníků s jejich členstvím v honebním společenství, k doplnění podpisů účastníků transformační valné hromady ze dne 26. 3. 2003 a k doplnění návrhu plánovaných druhů zvěře s poučením, že uplyne-li lhůta pěti dnů k předložení uložených podkladů marně, bude správní orgán I. stupně postupovat podle § 20 zákona o myslivosti.

Druhý žalobce požádal o prodloužení stanovené lhůty do doby rozhodnutí soudního řízení o platnost valné hromady konané 10. 8. 2003 a poukázal na skutečnost, že většina souhlasů vlastníků se nachází u Okresního soudu v Chrudimi. Správní orgán I. stupně nicméně této žádosti nevyhověl a již zmíněným rozhodnutím ze dne 15. 8. 2003 podle § 20 odst. 4 písm. a) zákona o myslivosti registraci druhého žalobce odmítl, a to s tím, že dotčené honební společenstvo ve stanovené lhůtě pěti dnů nepředložilo ve výzvě požadované podklady. Kontrolou podkladů, které měl správní orgán I. stupně k dispozici, bylo přitom zjištěno, že navrhovaná honitba nedosahuje stanovené výměry 500 ha v rozporu s § 17 odst. 7 zákona o myslivosti. Odvolání druhého žalobce žalovaný zamítl a napadené rozhodnutí správního orgánu I. stupně potvrdil.

Krajský soud dospěl k závěru, že žaloba je důvodná, a zrušil jak rozhodnutí žalovaného, tak i rozhodnutí správního orgánu I. stupně. Věc pak vrátil žalovanému k dalšímu řízení.

Z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu:

Podle § 69 odst. 1 zákona o myslivosti zůstávají honitby a obory uznané podle dosavadních předpisů zachovány; to platí i pro obory o výměře nižší než 50 ha a samostatné bažantnice uznané podle dosavadních předpisů, které se stávají honitbami podle tohoto zákona, i když nedosahují výměry 500 ha. Pokud honitba nebo obora uznaná podle dosavadních předpisů dosahuje zákonné výměry podle tohoto zákona, ale nesplňuje ostatní požadavky na tvorbu honitby, je osoba, které byla honitba uznána podle dosavadních předpisů, povinna podat do 31. prosince 2002 orgánu státní správy myslivosti návrh na uvedení honitby do souladu s tímto zákonem, jinak honitba zaniká k 31. březnu 2003.

Podle § 69 odst. 2 zákona o myslivosti se právní povaha honebních společenstev vzniklých podle dosavadních předpisů řídí ustanoveními tohoto zákona ode dne jeho účinnosti. Honební společenstvo přijme stanovy, popřípadě je přizpůsobí úpravě podle tohoto zákona, a zvolí orgány nejpozději do devíti měsíců ode dne účinnosti tohoto zákona, jinak honební společenstvo a společenstevní honitba zanikají. Po zániku honebního společenstva se provede likvidace.

Z citovaných přechodných ustanovení zákona o myslivosti vyplývá, že stávající honební společenstva, tj. honební společenstva vzniklá přede dnem účinnosti zákona o myslivosti (vzniklá podle zákona č. 23/1962 Sb., o myslivosti) nezanikají, nýbrž zůstávají zachována, a nejedná-li se o obory nebo samostatné bažantnice, pak musí splňovat podmínku minimální výměry honitby 500 ha. Právní povaha honebního společenstva se řídí zákonem o myslivosti ode dne jeho účinnosti, přičemž právní povahou je nutno rozumět existenci, změnu a zánik stávajících honebních společenstev. Stávajícímu honebnímu společenstvu je uložena povinnost přijmout stanovy, popří-

padě je přizpůsobit zákonu o myslivosti, do 31. března 2003, jinak přímo ze zákona bez dalšího zanikají. Z uvedených přechodných ustanovení tedy vyplývá povinnost honebního společenstva uvést do souladu své orgány a rovněž nezbytnost dodržet základní výměru honitby v rozsahu 500 ha, a to k 31. 3. 2003. Jinou povinnost pro stávající honební společenstva z těchto ustanovení dovodit nelze.

Podle § 20 odst. 3 zákona o myslivosti vzniká honební společenstvo dnem registrace. Ke stejnému dni zapíše orgán státní správy myslivosti honební společenstvo do rejstříku honebních společenstev. Vznik honebního společenstva, jeho název a sídlo oznámí orgán státní správy myslivosti do sedmi dnů ode dne registrace Českému statistickému úřadu. Toto ustanovení se vztahuje na vznik honebního společenstva, a nikoliv na transformaci stávajícího honebního společenstva, neboť je pojmově vyloučeno, aby již vzniklé honební společenstvo znovu vzniklo.

Ustanovení § 20 odst. 1 zákona o myslivosti upravuje podání návrhu na registraci honebního společenstva a stanoví lhůtu pěti dnů k doplnění návrhu a odstranění vad pod sankcí zastavení řízení. Podle § 19 odst. 4 zákona o myslivosti podávají návrh na registraci honebního společenstva členové přípravného výboru, jejichž podpisy musí být úředně ověřeny.

Žalovaný i správní orgán I. stupně postupovali při transformaci dotčeného honebního společenstva podle § 69 a analogicky podle § 20 zákona o myslivosti. Soud takový postup shledává nezákonným, tedy považuje jej za závažnou vadu správního řízení, která měla vliv na zákonnost napadeného rozhodnutí, a to z těchto důvodů:

Jak již shora uvedeno, z § 69 zákona o myslivosti nelze pro již existující honební

společenstva dovodit jinou povinnost než povinnost přijmout stanovy a uvést orgány společenstva do souladu se zákonem o myslivosti za podmínky, že honitba ke dni 31. 3. 2003 dosahuje minimální výměry 500 ha.

Podle čl. 2 odst. 2 Listiny lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Podle čl. 2 odst. 3 Listiny každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Podle citovaných základních ustanovení právního řádu České republiky může být veřejná moc uplatňována pouze na základě zákona, tedy zejména povinnosti mohou být ukládány pouze na základě zákona a nelze připustit rozšiřující výklad či dokonce použití analogie, kterou se ve správním právu ukládá účastníkovi správního řízení povinnost, jejíž nesplnění jde na úkor účastníka řízení. Přitom soud poukazuje na obecnou zásadu rovnosti před zákonem, která se týká veškerých subjektů práva bez ohledu na jejich právní formu.

Soud zdůrazňuje, že obecně lze analogii použít pouze tam, kde zákon přímo neřeší určitý právní problém. Pak lze použít ustanovení svou povahou a účelem nejbližšího. Správní orgán či soud totiž v případech, kdy by nečinnost znamenala neposkytnutí právní ochrany – odepření spravedlnosti, nemůže argumentovat tím, že zákon na daný problém nepamatoval, že jej neupravuje, nýbrž se musí s věcí vypořádat. V oblasti veřejného práva, v němž se vždy jedná o nerovné postavení účastníka správního řízení a autoritativně vystupujícího správního orgánu, je nutno mít na zřeteli, že meze pro použití analogie jsou zúženy (v poměru k užití analogie v právu soukromém, kde je rovné postavení subjektů) tím, že analogie nemůže zakládat právě a z důvodu shora citovaných základních zásad právního řádu povinnosti, tedy analogie nemůže jít ve svém důsledku k tíži účastníka správního řízení.

V daném případě je právní povaha stávajících honebních společenstev dostatečně řešena přechodnými ustanoveními v § 69 zákona o myslivosti, což samo o sobě vylučuje použití analogie.

Správní orgány postupovaly analogicky podle § 20 zákona o myslivosti a rozhodovaly o registraci, přičemž honebnímu společenstvu stanovily ve lhůtě povinnost a s marným uplynutím lhůty spojily odmítnutí registrace honebního společenstva. Soud přitom nepřehlédl, že při nepřipustném analogickém použití § 20 zákona o myslivosti použil žalovaný jen některých ustanovení o registraci; jejich aplikaci a to, proč jiná ustanovení upravující registraci nepoužil, přitom žádným způsobem nezduvodnil. Mimo to v důvodech napadeného rozhodnutí žalovaný odkazuje na nepředložení podkladů, avšak výrok napadeného rozhodnutí ve spojení s rozhodnutím správního orgánu I. stupně zněl na odmítnutí registrace, přičemž § 20 odst. 1 hovoří o zastavení řízení. Správním orgánům „nevadilo“, že k registraci nebyl podán žádný návrh, v odůvodnění se s tím nijak nevypořádaly, ačkoliv zákon vyžaduje přísnou formu návrhu – úředně ověřené podpisy osob, které návrh podávají.

Skutečnost namítaná žalovaným, že orgány státní správy myslivosti nevedou jiné evidence než rejstříky honebních společenstev, v sobě ještě nutně nezahrnuje podmínku nové registrace jako konstitutivního individuálního správního aktu s účinkem vzniku společenstva. Ustanovení § 28 odst. 1 zákona o myslivosti upravuje rejstřík honebních společenstev a uvádí, které údaje se do něj zapisují. Z povahy věci a ze systematického výkladu vyplývá, že požadavek § 28 odst. 3 písm. b) zákona o myslivosti na uvedení dne a čísla registrace se týká nových honebních společenstev, přičemž u honebních společenstev vzniklých podle předchozí právní úpravy se zapíší

údaje mající obdobnou vypovídací hodnotu. Konkrétní způsob aplikace tohoto zákonného ustanovení je přitom věcí správních orgánů za podmínky, že bude v souladu se zákonem. Aplikace takového ustanovení novou registrací stávajících honebních společenstev je však aplikací v rozporu se zásadami logického vyplývání, neboť je absurdní, aby vzniklé společenstvo opětovně vznikalo, a mimo to je aplikací, která nepřijatelně a bez dostatečné zákonné opory zatěžuje stávající honební společenstva. Skutečnost, že je pojmově vyloučeno, aby stávající honební společenstvo znovu vzniklo, když mimo to podle § 69 zákona o myslivosti se tímto zákonem řídí právní povaha stávajících honebních společenstev až ode dne účinnosti zákona (tedy nelze použít ustanovení upravující vznik honebních společenstev), a skutečnost, že analogie registrace šla ve svém důsledku k tíži účastníka správního řízení, jsou dalšími důvody nepřípustnosti a nezákonnosti použité analogie.

Ze všech shora uvedených důvodů soud shledal celé správní řízení vadným, protože ve svém důsledku poškodilo prvního žalobce na veřejném právu vykonávat funkci honebního starosty dotčeného honebního společenstva a druhého žalobce na veřejném právu na nerušený výkon práv honebního společenstva. Soud proto napadené rozhodnutí včetně rozhodnutí správního orgánu prvního stupně zrušil, věc vrací žalovanému k dalšímu řízení a vyslovuje tento závazný právní názor:

Žalovaný ani správní orgán I. stupně nejsou ze zákona o myslivosti legitimováni k vedení řízení o registraci stávajícího dotčeného honebního společenstva ve smyslu § 20 zákona o myslivosti, nýbrž jsou pouze ze zákona oprávněni požadovat po dotčeném honebním společenstvu doklady uvedené v § 69 zákona o myslivosti a oprávněni k ověření skutečnosti, zda honitba dosa-

hovala ke dni 31. 3. 2003 minimální výměry 500 ha. Jestliže dotčené honební společenstvo tvrdí, že honitba ke dni 31. 3. 2003 dosahovala 500 ha, avšak prokázání takového tvrzení je spojeno s obtížemi vyplývajícími mimo jiné z toho, že údajně registrací podle zákona o myslivosti vzniklo jiné honební společenstvo, v němž jsou zahrnuty shodné honební pozemky, je na místě, aby žalovaný nenechal celou tíhu dokazování na účastníkovi řízení, nýbrž aby v případech, kdy je to vhodné (vyžádání kopií souhlasů vlastníků ze spisu Okresního soudu v Chrudimi), postupoval z úřední povinnosti, maje na mysli zjištění úplného skutečného stavu věci. Po úplně zjištěném skutkovém stavu bude další postup žalovaného záviset na tom, zda orgány a stanovy dotčeného honebního společenstva byly v rozhodné době v souladu se zákonem a zda byla splněna podmínka minimální výměry honitby. Pokud tyto podmínky nebyly k 31. 3. 2003 splněny, pak honební společenstvo zaniklo přímo ze zákona (bez rozhodnutí správního orgánu) a je na místě provedení likvidace. Zjistí-li žalovaný, že podmínky byly v rozhodné době splněny, nebude vydávat žádné rozhodnutí konstitutivní povahy, neboť k němu není zákonného podkladu: zjištěné skutečnosti může pouze deklarovat.

11. Změna právní úpravy v průběhu řízení

čl. 2 odst. 3 Listiny

čl. 2 odst. 4 Ústavy

Exekuce jako nástroj přichází v úvahu za situace, kdy povinný dobrovolně nesplnil povinnost, která mu byla uložena pravomocným rozhodnutím soudu. Taková situace nastává v případech, kdy povinný není schopen či ochoten platit, přičemž lze předpokládat, že z těchto dvou možností bude neschopnost mírně

převažovat. Proto také stávající právní úprava nutí oprávněného důkladně zvážit podání návrhu na provedení exekuce. V době podání návrhu v projednávaném případě však stěžovatelka nebyla těmto úvahám zákonem vystavena. Dovozy procesní zavinění z toho, že v průběhu exekučního řízení se změnila pravidla a stěžovatelka tudíž měla již při podání návrhu uvažovat i o zákonem neupravených možnostech, by bylo v rozporu s čl. 2 odst. 3 Listiny, podle kterého každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (obdobně i čl. 2 odst. 4 Ústavy).

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3158/09
Sb. ÚS 69/2010

Z odůvodnění:

1. Včas podanou ústavní stížností, splňující i další náležitosti podání dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byl Ústavnímu soudu předložen návrh na zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí, neboť jím mělo dojít k narušení čl. 36 odst. 1 Listiny, zkrácením základního práva na právní jistotu.

2. Usnesením Okresního soudu v Pardubicích ze dne 18. února 2009, č. j. 12 Nc 11730/2006-20 byla zastavena exekuce na majetek povinné (výrok I.), oprávněné (stěžovatelce) byla uložena povinnost uhradit soudnímu exekutorovi náklady exekuce ve výši 4 165 Kč (výrok II.) a žádnému z účastníků nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (výrok III.). K odvolání stěžovatelky rozhodl Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích shora napadeným usnesením, jímž usnesení okresního soudu ve výroku II. potvrdil (výrok I.) a žádnému z účastníků řízení

nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II.).

3. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti uvedla, že povinnost k úhradě nákladů exekuce jí byla uložena na základě nesprávného právního posouzení věci. Návrh na exekuci podala dne 27. října 2006 a exekuce byla nařízena usnesením ze dne 1. listopadu 2006, č. j. 12 Nc 11730/2006-5. Exekutorka ve své výzvě soudu ze dne 16. ledna 2009 sdělila, že se jí nepodařilo dopátrat postižitelný majetek povinné a navrhla zastavení exekuce. Stěžovatelka dále uvedla, že právní úprava v době podání návrhu na exekuci (až do 31. prosince 2007) stanovila, že veškeré náklady exekučního řízení i v případě jeho zastavení pro nedostatek majetku povinného měl hradit exekutorovi povinný. Přesto, pro délku exekučního řízení a mezitímní změnu právní úpravy, byla poté, co byla exekuce zastavena pro nedostatek majetku povinné, uložena povinnost uhradit náklady exekuce stěžovatelce jakožto oprávněné.

4. Podle stěžovatelky se v projednávané věci jedná o opakování obdobné situace, v níž Ústavní soud již rozhodoval (viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 5. května 2009, sp. zn. IV. ÚS 314/09, či nálezy sp. zn. I. ÚS 969/09 nebo I. ÚS 1851/09). Ústavní soud opakovaně shledal v postupu obecných soudů zásah do práva na spravedlivý proces, zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Současné byla rozhodnutím sp. zn. IV. ÚS 314/09 provedena ústavně konformní interpretace intertemporality, založená novelou exekučního řádu, zákonem č. 347/2007 Sb., jakož i ústavně konformní interpretace ustanovení § 89 zákona č. 120/2001 Sb., exekučního řádu, ve znění platném do 31. prosince 2007.

5. S ohledem na uvedené skutečnosti stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud zrušil napadené usnesení a věc vrátil soudu k dalšímu řízení.

6. Na základě výzvy Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil za účastníka předseda senátu 22 Co Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích. Ten uvedl, že, na rozdíl od obdobných případů, v této věci uzavřel, že na straně stěžovatelky spočívá procesní zavinění se zastavením exekuce. Za této situace tedy nedošlo k zásahu do jejich zaručených práv. K ústavní stížnosti se vyjádřila rovněž předsedkyně senátu 12 Nc Okresního soudu v Pardubicích. I ta uvedla, že je třeba přihlídnout k procesnímu zavinění stěžovatelky na zastavení exekuce. Toto zavinění pak mělo spočívat v tom, že podala návrh na exekuci za situace, kdy mohla přepokládat, či přímo předpokládala, že exekuce bude bezvýsledná. V tom, že i přesto návrh podala, je třeba shledat její procesní zavinění a v důsledku toho i odpovědnost k náhradě nákladů exekuce. Vyjádření obecných soudů nepřinesla nová tvrzení ani důkazy, a proto je Ústavní soud stěžovatelce k případné replice ani nezasílal.

7. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti pro zjednodušení řízení navrhla, aby Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání. Rovněž účastník řízení i vedlejší účastník s tímto postupem souhlasili, a tak Ústavní soud rozhodl ve věci bez nařízení ústního jednání postupem dle ustanovení § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

8. Ústavní soud předesílá, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, není jim soudem nadřízeným a nepřísluší mu do jejich pravomoci zasahovat, pokud postupují v souladu s principy hlavy páté Listiny. Úkolem Ústavního soudu není zabývat se porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob, chráněných „běžnými“ zákony, pokud takové porušení neznamená zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového

stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich aplikace při řešení konkrétních předpisů, jsou záležitostmi obecných soudů (srov. usnesení, sp. zn. II ÚS 81/95 publikované ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 6, s. 575).

9. Ústavní soud neposuzuje zákonnost vydaných rozhodnutí (pokud jimi není porušeno ústavně zaručené právo), neboť taková činnost přísluší právě obecným soudům, pod jejichž ochranou jsou, podle čl. 4 Ústavy rovněž základní práva a svobody. Z ustálené a obecně dostupné judikatury Ústavního soudu je patrné, za jakých podmínek a okolností je Ústavní soud oprávněn zasáhnout do jurisdikční činnosti obecných soudů, případně, jak se jeho pravomoc projevuje ve vztahu k řízení, které proběhlo před těmito soudy.

10. Z lustra Ústavního soudu se podává, že stěžovatelka se na Ústavní soud obrátila v obdobné věci ve více než osmdesáti případech. Vždy přitom napadá rozhodnutí příslušného odvolacího soudu. Ve všech dosud ukončených řízeních, řada věcí byla opakovaně sloučena, Ústavní soud zastával shodný názor na projednávanou problematiku.

11. Čtvrtý senát Ústavního soudu, vycházející z již výše citovaného nálezu sp. zn. IV. ÚS 314/09, neshledává důvod odchýlit se od svojí ustálené judikatury ani v dané věci. V podrobnostech proto postačí odkaz na výše označená rozhodnutí Ústavního soudu tím spíše, že tato jsou účastníkům známa, když stěžovatelka jimi ve své ústavní stížnosti argumentovala. Vzhledem k tomu, že předseda senátu krajského soudu poukazyval na odchylnost od těchto rozhodnutí, seznámil se Ústavní soud, pro posouzení tohoto tvrzení s dalšími rozhodnutími Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka Pardubice, a to s usnesením ze dne 27. dubna 2009, č. j. 22 Co 198/2009-30; ze dne 28. dubna 2009, č. j. 18 Co 178/2009-25;

a ze dne 30. dubna 2009, č. j. 22 Co 180/2009-25, a č. j. 23 o 585/2008-28. Jak se však z uvedených rozhodnutí podává, odvolací soud reaguje stejně (někdy i doslovně) na shodné odvolání, aniž by v právě projednávaném případě byla jakákoliv podstatná odlišnost patrná.

12. V této souvislosti lze proto odkázat na čl. 89 Ústavy, podle kterého jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány i osoby závazná. Ústavní soud na citované ustanovení Ústavy odkazuje právě ve spojitosti s ústavněprávní interpretací „sporného“ § 89 exekučního řádu v novelizovaném znění (uvedenou v nálezu sp. zn. IV. ÚS 314/09), kterou konečně i v napadeném usnesení citoval krajský soud.

13. Odvozovat procesní zavinění oprávněného výhradně od faktu, že podal návrh na provedení exekuce, je poněkud extenzivní výklad, s nímž se Ústavní soud vypořádal rovněž v nálezu sp. zn. IV. ÚS 314/09, když uvedl: „...jen v situaci, kdy k objektivní skutkové okolnosti zastavení exekuce z důvodů nedostatku majetku povinného přistoupí i konkretizované okolnosti subjektivní povahy (procesní zavinění oprávněného), může být uložena povinnost náhrady nákladů řízení oprávněnému – procesní zavinění oprávněného nelze bez dalšího založit pouze na jeho dispozičním úkonu – návrhu na nařízení exekuce...“.

14. Exekuce jako nástroj přichází v úvahu za situace, kdy povinný dobrovolně nesplnil povinnost, která mu byla uložena pravomocným rozhodnutím soudu. Taková situace nastává v případech, kdy povinný není schopen či ochoten platit, přičemž lze předpokládat, že z těchto dvou možností bude neschopnost mírně převažovat. Proto také stávající právní úprava nutí oprávněného důkladně zvážit podání návrhu na provedení exekuce. V době podání návrhu

v projednávaném případě však stěžovatelka nebyla těmito úvahám zákonem vystavena. Dovožovat procesní zavinění z toho, že v průběhu exekučního řízení se změnila pravidla a stěžovatelka tudíž měla již při podání návrhu uvažovat i o zákonem neupravených možnostech, by bylo v rozporu s čl. 2 odst. 3 Listiny podle kterého každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (obdobně i čl. 2 odst. 4 Ústavy).

15. V projednávané věci pak senát Ústavního soudu dospěl k závěru, že postup Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka Pardubice zkrátil stěžovatelku v právu na spravedlivý proces zaručeném v čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto, v souladu s ustanovením § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, napadené rozhodnutí zrušil.

II. ZÁSADA DISPOZITIVNOSTI

12. Autonomie vůle a zásada dispozitivnosti

§ 2 odst. 3 obč. zák.

V souladu s § 2 odst. 3 obč. zák. je subjektům občanskoprávních vztahů se zřetelem k autonomii vůle umožněno, aby si v podmínkách tržního hospodářství, volné soutěže a konkurence uspořádaly občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou odchýlně od občanského zákoníku. Tento závěr ovšem platí jen potud, pokud tuto volnost zákon výslovně nezakazuje či pokud z povahy použitého zákonného ustanovení nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2004, sp. zn. III. ÚS 104/04
Sb. ÚS 146/2004

Z odůvodnění:

Z pohledu práva jednoduchého, relevantního pro posouzení předmětné věci, bylo nutné vyjít z toho, že v řízení před obecnými soudy se stěžovatel domáhal uložení povinnosti žalovaným vyklidit nemovitosti v žalobě specifikované s poukazem na neplatnost ve věci učiněných soukromoprávních úkonů, a to jednak smlouvy o nájmu nebytových prostor (a tím i smlouvy o podnájmu nebytových prostor), a dále smlouvy o zřízení věcného břemene.

Ve vztahu k závěru vyvozenému odvolacím soudem a Nejvyšším soudem (v tomto směru i soudem prvního stupně) ohledně neplatnosti smlouvy o nájmu nebytových prostor se Ústavní soud v plném rozsahu ztotožňuje s úvahami vyloženými v odůvodnění jejich rozhodnutí.

Většinová rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází z právního názoru dovodujícího, že smlouva o nájmu nebytových prostor uzavřená před 3. prosincem 1999 v režimu zákona č. 116/1990 Sb. (ve znění účinném do 2. prosince 1999) bez předchozího souhlasu obecního úřadu (§ 3 odst. 2 věta druhá a třetí) je ve smyslu jeho § 3 odst. 4 s odkazem na § 39 obč. zák. od počátku neplatná. Některé judikáty od tohoto výkladu se odchylující (rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1364/2001, sp. zn. 28 Cdo 718/2003) byly podnětem k postoupení věci k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu [§ 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů], který o ní rozhodl rozsudkem ze dne 20. 1. 2004 sp. zn. 31 Cdo 1895/2002 (publikovaným pod pořadovým číslem 68 in: Soudní judikatura, roč. 2004, č. 4, s. 263 a násl.) tak, že na své jinak konstantní judikatuře stran daného právního názoru setrval (shodně potom rozsudek sp. zn. 26 Cdo 809/2002, usnesení sp. zn. 28 Cdo 1581/2002, usnesení sp. zn. 25 Cdo 1828/2003 a další). Citovaný rozsudek velkého senátu je založen na racionálním a logicky zcela přesvědčivě vybudovaném argumentačním a rovněž teoreticky akceptovatelném koherentním základě, pročež na jeho rozhodovací důvody, s nimiž se Ústavní soud ztotožňuje, postačí pro stručnost odkázat.

Ústavní soud souhlasí se závěrem vysloveným v rozsudcích napadených ústavní stížností ohledně neplatnosti smlouvy o nájmu nebytových prostor. Souhlasí také s tím, že předmětná smlouva o zřízení věcného břemene ve shodě s rozhodovacími důvody uvedenými v napadených rozsudcích co do své právní relevance jako svébytný celek

obstojí. V tomto směru stran jednotlivých dílčích otázek, vyjma výhrady dále uvedené, lze odkázat na obsah jejich odůvodnění.

Toliko ve vztahu k otázce zřízení věcného břemene na dobu určitou se Ústavní soud s rozhodovacími důvody odvolacího soudu a Nejvyššího soudu neztotožnil, přičemž vyšel z následujících úvah:

Dle čl. III bodu 1 věty první smlouvy o zřízení věcného břemene zřídila strana povinná straně oprávněně věcné břemeno nájmu staveb a pozemků uvedených v čl. II této smlouvy na dobu třiceti roků, a to ve smyslu smlouvy o nájmu uzavřené dne 15. 4. 1997, když ve smyslu věty druhé téhož článku má strana oprávněná právo užívat stavbu a pozemky uvedené v čl. II smlouvy k provozování své podnikatelské činnosti.

V souladu s čl. 2 odst. 3 Listiny může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Dle § 2 odst. 3 občanského zákoníku si účastníci občanskoprávních vztahů mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchýlně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

Z ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku vyplývá, že subjektům občanskoprávních vztahů je v souladu se zásadou autonomie vůle umožněno, aby si v podmínkách tržního hospodářství, volné soutěže a konkurence uspořádaly občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou odchýlně od občanského zákoníku. Tento závěr ovšem platí jen potud, pokud tuto volnost zákon výslovně nezakazuje, či pokud z povahy použí-

tého zákonného ustanovení nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit. Na základě této úpravy mohou subjekty občanskoprávních vztahů nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu se svými individuálními zájmy, potřebami a preferencemi. V první řadě platí především to, co si smluvní subjekty spolu dohodly, jestliže jim zákonem navrhovaná standardní úprava těchto otázek z nějakých důvodů nevyhovuje. Jsou to samy subjekty občanskoprávních vztahů, které na základě svobodného smluvního rozhodování o tom, jaké povinnosti smlouvou převezmou, jaká práva si smlouvou založí, mohou nejlépe uplatnit své individuální zájmy a hospodářské potřeby. Stát se má zásadně zdržovat zásahů do soukromoprávní oblasti, tj. do svobodného soukromého rozhodování fyzických a právnických osob. Jestliže však subjekty již jednou uzavřou podle svého rozhodnutí určitou smlouvu (ať již pojmenovanou či nepojmenovanou), platí, že tuto smlouvu mají povinnost plnit (*pacta sunt servanda*). I nepojmenovaná smlouva je stejně závazná jako pojmenovaná, je-li uzavřena po právu. V souladu se zásadou dispozitivnosti, ovládající soukromé právo, není tato zákonná úprava subjektům soukromoprávních vztahů vnucována. Zákonná úprava v občanském zákoníku se proto uplatní až poté, kdy subjekty soukromoprávních vztahů nedají v rámci svého individuálního soukromého rozhodování přednost smluvnímu ujednání práv a povinností, které by jejich zájmům, potřebám a preferencím více vyhovovalo.

Dle § 35 odst. 2 občanského zákoníku je třeba právní úkony vyjádřené slovy vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Vůle toho, kdo právní úkon učinil, může být při výkladu relevantní jen za předpokladu, že není v rozporu s jazykovým projevem. Jednou

vyjádřený obsah právního úkonu (smlouvy) lze proto jen takto vykládat; nelze však výkladem již jednou učiněný projev vůle doplňovat, měnit, či dokonce nahrazovat (výkladem lze pouze zjišťovat obsah právního úkonu, nelze jím však projev vůle doplňovat, viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1998 sp. zn. I Odon 110/97).

Podle názoru Ústavního soudu nelze souhlasit se závěrem odvolacího a dovolacího soudu o neplatnosti ujednání obsaženého ve smlouvě o zřízení věcného břemene týkajícího se délky trvání věcného břemene po dobu 30 let, a to pro údajný rozpor se zákonem (§ 151p obč. zák.), odůvodněný tím, že možnost zániku věcného břemene uplynutím doby, na kterou bylo sjednáno, zákon nezná. Ústavní soud se neztotožňuje ani s následným dovozením odvolacího soudu, že v této části je třeba hledět na smlouvu jako na časově neomezenou. Skutečnost, že občanský zákoník výslovně uvedený způsob zániku věcného břemene neupravuje, neznamená, že tímto způsobem v praxi nemůže věcné břemeno zaniknout (za předpokladu, že uvedená skutečnost bude vložena do příslušného katastru nemovitostí).

Rovněž právní teorie se shoduje na tom, že věcná břemena spolu s právy jim odpovídajícími mohou zaniknout jednak obecnými způsoby uplatňujícími se u všech práv a povinností, a jednak zvláštními způsoby (Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V. Občanský zákoník. Komentář. Část III. Práva k cizím věcem. Věcná břemena. § 151p. Praha: ASPI, 1999; Fiala, J. Občanské právo hmotné. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 158; Bumba, J. Věcné břemeno a jeho vyznačení v katastru nemovitostí. Právní rádce, 1995, č. 10, s. 11; Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Praha: Codex, 1995, s. 315). Občanský zákoník v § 151p odst. 1 stanoví, že věcná

břemena zanikají ze zákona, rozhodnutím příslušného orgánu nebo písemnou smlouvou (zvláštní způsoby zániku věcného břemene). Vedle výslovně regulovaných způsobů lze ovšem vymezit i další – obecné způsoby uplatňující se u všech práv a povinností, mezi které patří i zánik věcného břemene splněním rozvazovací podmínky nebo uplynutím doby trvání věcného břemene stanovené ve smlouvě o vzniku věcného břemene. Jestliže bylo břemeno zřízeno na určitou dobu, čemuž žádné zákonné ustanovení nebrání, zaniká jejím uplynutím.

Pokud obecné soudy interpretaci dospěly k výše uvedenému závěru o neplatnosti části smlouvy o zřízení věcného břemene upravující dobu jeho trvání, ze kterého pak dále dovodily, že smlouva o zřízení věcného břemene je uzavřena na dobu neurčitou, učinily závěr, který je v příkrém rozporu s projevenou vůlí účastníků smlouvy. Obecné soudy tak uvedeným postupem porušily § 35 občanského zákoníku, neboť postupovaly v rozporu s pravidly jazykového, systematického a teleologického výkladu, pročež předmětná rozhodnutí nelze než kvalifikovat ve smyslu svévolné aplikace jednoduchého práva (srov. čl. 36 odst. 1 Listiny).

Dle čl. 11 odst. 1 Listiny má každý právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. V odstavci 4 citovaného ustanovení se dále uvádí, že vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.

V čl. 11 odst. 1 poskytuje Listina ochranu vlastnickému právu, přičemž ustanovení § 123 občanského zákoníku blíže vymezuje obsah vlastnického práva jako oprávnění předmět vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s ním. Naklá-

dáním s předmětem vlastnictví se rozumí jeho prodej, darování, ale i jeho přenechání jinému do užívání (například pronájem) atd.

Nesprávným posouzením obsahu sjednané smlouvy o zřízení věcného břemene obecné soudy svými rozhodnutími napadenými ústavní stížností zasáhly v konečném důsledku do vlastnického práva stěžovatele, když ho zbavily možnosti realizace jednotlivých obsahových složek vlastnického práva. Tímto postupem obecné soudy prakticky časově neomezeně stěžovateli znemožnily jeho majetek užívat, a ve svém důsledku i s jeho majetkem nakládat (disponovat).

V čl. 90 Ústavy se uvádí, že soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.

V souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Podle čl. 2 odst. 3 Ústavy slouží státní moc všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

Rovněž čl. 2 odst. 2 Listiny stanoví, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

S ohledem na výše uvedené okolnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy svým postupem v projednávané věci zasáhly do vlastnického práva stěžovatele zakotveného v čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny a porušily rovněž právo stěžovatele na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 Listiny. Svým postupem nedostály ani požadavkům zakotveným v čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 a 3 Listiny a dále čl. 90 Ústavy.

Na základě těchto skutečností Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížností napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze zrušil.

Protože Ústavní soud rozhodl neprodleně poté, co od okresního soudu obdržel potřebný spisový materiál, a po doručení požadovaných vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení, považoval za nadbytečné samostatně rozhodovat o návrhu stěžovatele na odložení vykonatelnosti v ústavní stížnosti specifikovaných částí napadených rozhodnutí.

13. Autonomie vůle a dispozitivnost občanskoprávní úpravy

§ 2 odst. 3 obč. zák.

Na základě ustanovení § 2 odst. 3 obč. zák. je subjektům občanskoprávních vztahů umožněno, aby si v souladu s uplatňujícím se principem autonomie mohly v podmínkách tržního hospodářství, volné soutěže a konkurence občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou svobodně uspořádat odchýlně od občanského zákoníku. Tak mohou subjekty občanskoprávních vztahů nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu s jejich individuálními zájmy a potřebami, neboli realizovat je po svém. To tedy znamená, že v prvé řadě je rozhodující to, co si smluvní strany dohodly.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 26 Odo 1160/2005
ASPI JUD99166CZ

Z odůvodnění:

Okresní soud ve Zlíně (soud prvního stupně) rozsudkem ze dne 28. 6. 2004, č. j. 11 C 389/2003-89, zamítl návrh žalobkyně, „aby bylo soudním rozhodnutím nahrazeno prohlášení vůle žalovaného na uzavření kupní smlouvy mezi žalobkyní E. T. jako prodávající na straně jedné a žalovanou A., s r. o. jako kupující na straně druhé, podle které žalobkyně prodává žalované nemovitosti – pozemky parc. – orná půda, parc., zapsané v katastru nemovitostí u K. ú. ve Z. na pro obec Z., kat. území M. u Z. a žalovaná předmětné nemovitosti kupuje do svého vlastnictví za kupní cenu 508 250 Kč“ (výrok I.). Současně žalobkyni zavázal nahradit žalované náklady řízení před soudem prvního stupně (výrok II.).

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobkyně jako vlastník pozemků (parc. v katastrálním území M.), nacházejících se v lokalitě „S.“ a využitelných po vynětí ze zemědělského půdního fondu a po vybudování inženýrských sítí k výstavbě rodinných domků, uzavřela dne 1. 3. 2002 s žalovanou, jejímž předmětem podnikání byla mimo jiné i koupě a prodej nemovitostí, smlouvu o budoucí kupní smlouvě (dále též jen „předmětnou smlouvu“). Žalobkyně se v předmětné smlouvě zavázala uzavřít na výzvu žalované, nejpozději však do 31. 12. 2002, kupní smlouvu, kterou prodá pozemkové parcely popřípadě i jednotlivě za kupní cenu dohodnutou v předmětné smlouvě. Podle článku I. předmětné smlouvy měla žalobkyně uzavřít budoucí kupní smlouvy s žalovanou nebo s osobou, na kterou žalovaná právo ze smlouvy o budoucí smlouvě převede. Podle čl. IV. předmětné smlouvy si účastníci dohodli, že považují za změnu okolností, na základě kterých by smluvní strana nebyla povinna uzavřít budoucí kupní smlouvy (§ 50a odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „obč. zák.“), následující

skutečnosti: a) vyšší moc zejména znehodnocení pozemků přírodními živly, b) nebudeli možno ze strany budoucího kupujícího zajistit osoby, které by byly ochotny investovat do výstavby rodinných domků na předmětných pozemcích. Kupní smlouvou ze dne 20. 12. 2002 uzavřenou mezi žalobkyní jako prodávající a manžely J. a K. J. jako kupujícími za účasti žalované jako vedlejšího účastníka smlouvy prodala žalobkyně manželům J. parc. č. ... – ornou půdu – za kupní cenu . Další kupní smlouvou ze dne ze dne 20. 12. 2002 uzavřenou mezi žalobkyní jako prodávající a manžely M. K. a J. K. jako kupujícími za účasti žalované jako vedlejšího účastníka smlouvy prodala žalobkyně manželům K. parc. č. ... – ornou půdu – za kupní cenu . Ohledně zbývajících pozemků kupní smlouvy uzavřeny nebyly. Soud prvního stupně vzal za prokázané, že žalovaná vyvinula snahu prodat zbývajících pozemky, a to parc. č. ... (umístěnou až na okraji prodávané plochy za vklíněnou parcelou jiného vlastníka č. ...) a dále ostatní parcely č. ... (vedené jako ostatní plochy, ostatní komunikace) manželům B., K., V., případně J. či K. Potencionální kupci však ztratili zájem poté, kdy nastaly komplikace s prodejem vklíněné parc. č. ... Vlastnice tohoto pozemku J. P. zemřela v průběhu května roku 2002 a její dědici se necítili být vázáni smlouvou o budoucí kupní smlouvě uzavřenou se zůstavitelkou. Soud prvního stupně vycházel z ustanovení § 50a odst. 3 obč. zák. a s přihlédnutím k ujednání v článku IV. bod 1 písm. b) smlouvy o budoucí smlouvě ze dne 1. 3. 2002 dovodil, že tím, že potencionální kupující ztratili o pozemky žalobkyně zájem, změnily se okolnosti, ze kterých účastníci vycházeli při vzniku závazku, a to do té míry, že na žalované nelze spravedlivě požadovat, aby kupní smlouvu uzavřela. V důsledku toho její závazek ze smlouvy o budoucí smlouvě přímo ze zákona zanikl.

K odvolání žalobkyně Krajský soud v Brně (odvolací soud) rozsudkem ze dne

15. 6. 2005, č. j. 59 Co 259/2004-126, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že nahradil prohlášení vůle žalované přijmout návrh žalobkyně na uzavření kupní smlouvy ohledně pozemků parcel č. ... – orné půdy o výměře – ostatní plochy o výměře – ostatní plochy o výměře – ostatní plochy o výměře za kupní cenu celkem ... Kč (výrok I.). Dále uložil žalované povinnost nahradit žalobkyni náklady řízení (výrok II.). Výrokem pod bodem III. uložil žalované nahradit žalobkyni náklady odvolacího řízení.

Odvolací soud dospěl k závěru, že ustanovení § 50a odst. 3 obč. zák., podle něhož závazek ze smlouvy o smlouvě budoucí zanikne, pokud okolnosti, ze kterých účastníci při vzniku smlouvy vycházeli, se do té míry změnily, že nelze spravedlivě požadovat, aby smlouva byla uzavřena, je ustanovením kogentním, které nedovoluje účastníkům smlouvy o smlouvě budoucí, aby se od něj odchýlili. Pokud tak smluvní strany v článku IV. bod 1 písm. b) předmětné smlouvy přesto učinily, je takové ujednání pro rozpor se zákonem neplatné. Odvolací soud se proto zabýval tím, zda okolnosti namítané žalovanou naplňují zákonné předpoklady stanovené v § 50a odst. 3 obč. zák., za nichž zaniká závazek ze smlouvy o budoucí smlouvě. Uzavřel však, že nikoliv. Dovodil, že je mimo rámec obligačního vztahu účastníků smlouvy o smlouvě budoucí, jestli si nabyvatel věc ponechá, či s ní naloží jinak. Navíc i vzhledem k charakteru podnikání žalované – nákup a prodej nemovitostí – musela žalovaná počítat s podnikatelským rizikem.

Z argumentace dovolacího soudu:

Odvolací soud založil své rozhodnutí o neplatnosti ujednání obsaženého v čl. IV pod bodem 1 písmenem b) smlouvy o budoucí smlouvě ze dne 1. 3. 2002 na závěru, že uvedené ujednání nepřipustně rozšiřuje

– v rozporu s kogentní úpravou smlouvy o budoucí smlouvě obsaženou v § 50a odst. 3 obč. zák. – případy změny poměrů, s nimiž je ze zákona spojen zánik závazku uzavřít budoucí smlouvu (odvolací soud vyjádřil zmíněný hmotněprávní následek tak, že „posouzení, zda došlo k zániku závazku podle zmíněného ustanovení, je ponecháno na úvaze soudu v řízení o nahrazení projevu vůle“). Tento výklad práv a povinností obsažených v uvedeném ujednání není správný. Článek IV pod bodem 1 písmeno b) smlouvy ze dne 1. 3. 2002 navazuje na ujednání v článku I pod bodem 1, podle kterého se budoucí prodávající zavazuje, že nejpozději do 31. 12. 2002 uzavře na základě výzvy budoucího kupujícího kupní smlouvu ohledně předmětných nemovitostí, a to s budoucím nabyvatelem nebo s osobou, na kterou budoucí nabyvatel toto právo převede. Podle čl. I bodu 3 se smluvní strany dohodly a budoucí prodávající souhlasil s tím, že budoucí nabyvatel má právo převést své právo k uzavření budoucí kupní smlouvy na třetí osobu či osoby, a to za stejných podmínek, které budou v souladu s touto smlouvou. V dané věci nebylo v dovolání zpochybněno, že závazek ze smlouvy o budoucí kupní smlouvě tíží žalovanou. Ujednání v čl. IV pod bodem 1 písmeno b) je tedy určeno pro případ, že se budoucímu kupujícímu nepodaří zajistit osoby, které by si předmětné pozemky od něho (až je nabude) dále koupily.

S přihlédnutím ke shora uvedenému tedy nejde o ujednání vázané na změnu poměrů, nýbrž o ujednání postavené na předpokladu, že se poměry budoucího kupujícího nezmění, neboť budoucí kupující, i když má v době uzavírání smlouvy o budoucí kupní smlouvě potencionální zájemce, jimž hodlá pozemek dále prodat, reálného kupujícího, ochotného investovat do výstavby rodinného domu na prodáváním pozemku, nemá a teprve předpokládá,

že ho sežene. Nejde tedy o modifikaci změny poměrů ve smyslu § 50a obč. zák. (není třeba řešit, zda ustanovení § 50a obč. zák. je kogentní nebo dispozitivní). Ujednáním v článku IV pod bodem 1 písmeno b) smlouvy ze dne 1. 3. 2002 účastníci v rámci obecné zákonné úpravy o zániku závazků obsažené v části osmé oddílu šestém dohodli jako další důvod zániku závazku skutečnost, že se budoucímu kupujícímu nepodaří zajistit osoby, které by byly ochotny investovat do výstavby rodinných domků na předmětných pozemcích. Sjednání takové možnosti zániku závazku je v souladu s § 2 odst. 3 obč. zák. Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 22. 1. 1998, č. j. 3 Cdon 1237/96-53, uvedl: „Normy občanského práva jsou podle výslovné úpravy § 2 odst. 3 obč. zák. zásadně normami dispozitivního charakteru. Jen tak je totiž subjektům občanskoprávních vztahů umožněno, aby si v souladu s uplatňujícím se principem autonomie mohly v podmínkách tržního hospodářství, volně soutěže a konkurence občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou svobodně uspořádat odchylně od občanského zákoníku. Tak mohou subjekty občanskoprávních vztahů nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu s jejich individuálními zájmy a potřebami, neboli realizovat je po svém. To tedy znamená, že v první řadě je rozhodující to, co si smluvní strany dohodly“. Právní posouzení odvolacího soudu je s tímto názorem v rozporu.

14. Zásadní dispozitivnost občanskoprávních norem

§ 2 odst. 3, § 39 obč. zák.

Normy občanského práva jsou podle výslovné úpravy § 2 odst. 3 obč. zák. zásadně normami dispozitivního charakteru. Jen tak je totiž subjektům občansko-

právních vztahů umožněno, aby si v souladu s uplatňujícím se principem autonomie mohly v podmínkách tržního hospodářství, volně soutěže a konkurence občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou svobodně uspořádat odchylně od občanského zákoníku. Tak mohou subjekty občanskoprávních vztahů nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu s jejich individuálními zájmy a potřebami, neboli realizovat je po svém. To tedy znamená, že v první řadě je rozhodující to, co si smluvní subjekty dohodly. Tato smluvní svoboda má své meze a nemůže se dostat – pod sankcí absolutní neplatnosti – do rozporu se zákonem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 33 Odo 469/2006
ASPI JUD147984CZ

Z odůvodnění:

Rozhodnutí odvolacího soudu, je založeno na závěru, podle kterého ujednání pod bodem 4. 1. odstavec 4. ve smlouvě o smlouvě budoucí ze dne 10. 9. 2003 je dohodou o smluvní pokutě pro případ odstoupení od smlouvy žalobci. Protože situace předvídaná v tomto ustanovení nastala, vznikla žalobcům povinnost k jejímu zaplacení. Ponechala-li žalovaná složenou zálohu na budoucí kupní cenu za situace, kdy měla vůči žalobcům nárok na zaplacení smluvní pokuty ve stejné výši, nemůže ji stíhat povinnost k jejímu vydání.

Podle § 544 odst. 1 obč. zák. sjednají-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda.

Normy občanského práva jsou podle výslovné úpravy § 2 odst. 3 obč. zák. zásadně normami dispozitivního charakteru. Jen tak je totiž subjektům občanskoprávních vztahů umožněno, aby si v souladu s uplatňujícím se principem autonomie mohly v podmínkách tržního hospodářství, volné soutěže a konkurence občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou svobodně uspořádat odchylně od občanského zákoníku. Tak mohou subjekty občanskoprávních vztahů nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu s jejich individuálními zájmy a potřebami, neboli realizovat je po svém. To tedy znamená, že v prvé řadě je rozhodující to, co si smluvní subjekty dohodly. Tato smluvní svoboda má své meze a nemůže se dostat – pod sankcí absolutní neplatnosti – do rozporu se zákonem (§ 39 obč. zák.).

Institut smluvní pokuty je jedním z právních prostředků zajištění závazků, které jsou souhrnně upraveny v ustanovení § 544 až § 558 obč. zák. a jejichž smyslem a účelem je zajištění splnění povinností, jež jsou obsahem závazků. Účelem smluvní pokuty je donutit dlužníka pohružkou majetkové sankce k řádnému splnění závazku. Smluvní pokuta tedy především představuje hrozbu dlužníkovi, že pokud nesplní svou smluvní povinnost, vznikne mu povinnost poskytnout pro ten případ sjednané plnění, tj. pokutu. Nezbytnou součástí ujednání o smluvní pokutě je zcela přesné a určité označení povinnosti, při jejímž nesplnění vznikne právo na smluvní pokutu.

Ze smlouvy o budoucí kupní smlouvě ze dne 10. 9. 2003 je zřejmé, že povinnost zaplatit smluvní pokutu byla sjednána pro případ, že žalobci jako budoucí kupující odstoupí od smlouvy o smlouvě budoucí z důvodů ležících výlučně na jejich straně (kromě zde vyjmenovaných případů) nebo pro případ, že v termínu do 15. 11. 2003

nebudou ochotni nebo schopni uzavřít navrženou kupní smlouvu.

Námítka dovolatelů, že ujednání o „propadnutí zálohy na kupní cenu ve výši 200 000 Kč ve prospěch strany prodávající“ není a nemůže být ujednáním o smluvní pokutě, není důvodná. Podle § 35 odst. 2 obč. zák. právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Interpretace obsahu právního úkonu soudem podle § 35 odst. 2 obč. zák. nemůže nahrazovat či měnit již učiněné projevy vůle; použití zákonných výkladových pravidel směřuje pouze k tomu, aby obsah právního úkonu vyjádřeného slovy, který učinili účastníci ve vzájemné dohodě, byl vyložen v souladu se stavem, který existoval v době jejich smluvního ujednání. Je-li obsah právního úkonu zaznamenán písemně, určitost projevu vůle je dána obsahem listiny, na níž je zaznamenán. Citované smluvní ujednání podle dovolacího soudu vyjadřuje povinnost „strpět“ propadnutí složené zálohy; jde o sankci vůči prodávajícím za porušení dohodnuté povinnosti uzavřít ve sjednané lhůtě kupní smlouvu. Jejím smyslem bylo pohružkou majetkové sankce vynutit splnění povinnosti žalobců (resp. zajistit jejich závazek) uzavřít ve lhůtě do 15. 11. 2003 kupní smlouvu. Obsahem jde tedy o dohodu o smluvní pokutě podle § 544 odst. 1 obč. zák. a z tohoto hlediska o ujednání určité a srozumitelné. Je proto na místě zabývat se otázkou, jde-li o ujednání platné.

Vznik povinnosti zaplatit smluvní pokutu byl vázán na odstoupení od smlouvy žalobci. Odstoupení od smlouvy, ať již ze zákona nebo na základě ujednání účastníků (§ 48 odst. 1 obč. zák.), mající za následek zrušení smlouvy (§ 48 odst. 2 obč. zák.), však nemůže být kvalifikováno jako poru-

šení povinnosti; jde o výkon práva, který oprávněně osobě podle § 48 odst. 1 obč. zák. náleží (srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 4/1999, s. 204). V souladu s uvedeným je právní názor vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 1032/96, neboť i zde je dovozováno, že „opírá-li se odstoupení od smlouvy o konkrétní právní důvod stanovený objektivním právem, resp. smlouvou, nelze hovořit o porušení smluvní povinnosti ve smyslu § 544 odst. 1 obč. zák.“ a že v takovém případě odstoupení od smlouvy nevyvolává důsledek spočívající v povinnosti zaplatit smluvní pokutu. Ujednání, jehož smyslem je sjednání smluvní pokuty pro případ výkonu práva odstoupení od smlouvy a nikoliv pro případ porušení smluvní povinnosti, je tak v rozporu s ustanovením § 544 obč. zák., a je tedy, jak správně namítli dovolatelé, absolutně neplatné podle § 39 obč. zák.

15. Volnost určení práv a povinností

§ 517, § 658 odst. 1 obč. zák.

Pokud kogentní ustanovení občanského zákoníku smluvní volnost výslovně nezakazuje nebo pokud z jeho povahy nevyplývá, že se od něho nelze odchýlit, nejsou účastníci omezeni v tom, aby si na základě svobodného smluvního rozhodování vymezili, jaké povinnosti smlouvou převezmou a jaká práva si smlouvou založí.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2007, sp. zn. 33 Odo 657/2005
ASPI JUD101085CZ

Z odůvodnění:

Žalobkyně v rámci dovolacího důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jímž

lze namítat, že rozhodnutí soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, zpochybňuje správnost právního závěru odvolacího soudu, že úroky při peněžité půjčce lze dohodnout jen na dobu ode dne poskytnutí jistiny do dne její splatnosti.

Ustanovení občanského zákoníku (zejména pak závazkové právo) jsou podle úpravy § 2 odst. 3 obč. zák. zásadně normami dispozitivního charakteru, jejichž aplikaci mohou účastníci občanskoprávních vztahů na svůj právní vztah vyloučit či omezit. Jen tak mohou v souladu se zásadou autonomie vůle nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu s jejich individuálními zájmy, potřebami a preferencemi. Občanský zákoník ovšem obsahuje i řadu ustanovení kogentní povahy, která odchýlnou úpravu účastníků buď výslovně zakazují, nebo z jejich povahy vyplývá, že se od něj odchýlit nelze. Platí tedy, že pokud kogentní ustanovení smluvní volnost výslovně nezakazuje nebo pokud z jeho povahy nevyplývá, že se od něho nelze odchýlit, nejsou účastníci omezeni v tom, aby si na základě svobodného smluvního rozhodování vymezili, jaké povinnosti smlouvou převezmou a jaká práva si smlouvou založí.

V posuzovaném případě právní skutečností, která byla důvodem vzniku závazkového právního vztahu mezi žalovanou a společností A. (právní předchůdkyní žalobkyně), byl jejich dvoustranný právní úkon – smlouva o půjčce uzavřená podle § 657 obč. zák., z něhož věřiteli (společnosti A.) vzniklo právo na vrácení poskytnuté částky dlužníkem (žalovanou) a dlužníkovi tomu odpovídající povinnost půjčenou částku v dohodnuté době věřiteli vrátit. Součástí smluvního ujednání se ve smyslu § 658 odst. 1 obč. zák. stala i dohoda o úrocích. Rozhodovací praxe i právní literatura je zajedno v tom, že úroky dohodnuté při poskytnutí peněžité půjčky představují

úplatu (odměnu) za užívání půjčené jistiny. Ustanovení § 658 odst. 1 ani jiné ustanovení občanského zákoníku či jiného právního předpisu nestanoví, na jakou dobu lze při peněžité půjčce dohodnout úroky. Uvedené ustanovení je strohé, zakotvuje toliko možnost si při peněžité půjčce tyto úroky dohodnout; o době, na kterou tak lze učinit mlčí. Vzhledem k jeho dikci, která neobsahuje jednoznačný příkaz či zákaz ve vztahu k vymezení předmětné doby, jakož i k jeho povaze, z níž nevyplývá, že se od něho nelze odchýlit, je možné dovodit, že jde o ustanovení dispozitivní povahy, jež smluvní strany nikterak neomezuje v možnosti upravit si obsah jejich úrokového závazkového právního vztahu v rámci smluvní autonomie (pokud jde o dobu, na niž se úroky sjednávají). Nelze tedy vyloučit, aby si smluvní strany při peněžité půjčce dohodly úroky i za dobu, po kterou bude jistina dlužníkem skutečně užívána (do jejího faktického vrácení věřiteli), tedy i za dobu, v níž se dlužník případně ocitne v prodlení se splněním svého závazku, neboť jistinu ve sjednané lhůtě splatnosti věřiteli nevrátí. Tomuto závěru odpovídá i to, jak jsou právní teorií a rozhodovací praxí soudů obecně pojímány instituty smluvních úroků a úroků z prodlení, jež jsou sice obojí příslušenstvím pohledávky (§ 121 odst. 3 obč. zák.), avšak mají odlišné funkce a je třeba je odlišovat. Zatímco smluvené úroky jsou odměnou za užívání jistiny, úroky z prodlení představují zákonnou sankci za prodlení s placením jistiny a na rozdíl od smluveného úroku je může věřitel požadovat, i když nebyly smluveny (§ 517 odst. 2 obč. zák.). Přitom platí, že mohou existovat vedle sebe. S právním závěrem odvolacího soudu, že úroky podle § 658 odst. 1 obč. zák. lze zásadně dohodnout jen na dobu do sjednaného dne splatnosti jistiny, že od tohoto okamžiku již smluvené úroky nenabíhají a nastupují úroky z prodlení, se proto nelze ztotožnit. Z hlediska posouzení doby, za

kteřou byly při peněžité půjčce dohodnuty úroky, bude proto vždy určující obsah smlouvy, jak si jej smluvní strany upravily.

Z uvedeného je zřejmé, že žalobkyně uplatnila dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. opodstatněně. Měnicí výrok napadeného rozhodnutí týkající se smluveného úroku za dobu od 1. 12. 2000 do 16. 10. 2000 v částce 524 712 Kč totiž spočívá na nesprávném právním posouzení věci, protože odvolací soud sice správně určenou právní normu chybně vyložil.

Žalovaná dále není srozuměna s odvolacím soudem, který zjevně ve shodně se soudem prvního stupně při rozhodování ve věci vycházel z právního názoru, že dohoda o smluvených úrocích za dobu od 19. 4. 2000 do 30. 11. 2000 je platným právním úkonem. I nadále tvrdí, že dohoda o úrocích je pro svou neurčitost neplatná.

Otázka aplikace § 37 odst. 1 obč. zák. nepatří z hlediska rozhodovací činnosti dovolacího soudu mezi ty, které by dosud nebyly řešeny. Z dále uvedených důvodů lze však k řešení této právní otázky přiznat rozsudku odvolacího soudu, pokud jím rozhodoval o smluvených úrocích za dobu od 19. 4. 2000 do 30. 11. 2000, zásadní právní význam a dovolání přípustnost ve smyslu § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Podle § 37 odst. 1 obč. zák. právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný. Podle § 35 odst. 2 obč. zák. právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

Právní úkon je nesrozumitelný, jestliže nelze zjistit, jaký obsah jím měl být vlastně

vyjádřen. Právní úkon je neurčitý tehdy, je-li vyjádření projevu sice po jazykové stránce srozumitelné, ale jeho obsah je neurčitý (má věcné nedostatky). Jen právní úkony, které nelze vyložit podle stanovených interpretačních pravidel (§ 35 odst. 2 obč. zák.), jsou pro nesrozumitelnost nebo neurčitost neplatné (srovnej např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 9. 1997, sp. zn. 5 Cmo 494/96, publikované v časopise Soudní rozhledy, ročník 1998, číslo 8, s. 205, rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97, publikované v časopise Právní rozhledy, ročník 1998, číslo 7, s. 372).

Jak již bylo výše vyloženo, pro posouzení otázky, jaká práva a povinnosti z dohody o úrocích uzavřené podle § 658 odst. 1 obč. zák. pro její účastníky vyplývají, je rozhodující obsah této dohody. Odvolací soud se sice zabýval posouzením platnosti smlouvy o půjčce, avšak výlučně z toho pohledu, zda tento úkon byl žalovanou učiněn svobodně. Otázku jeho určitosti jakožto další nezbytné náležitosti, kterou právní úkon musí splňovat, aby byl platným, neposuzoval. Žalobnímu požadavku na zaplacení smlouveného úroku za dobu od 19. 4. 2000 do 30. 11. 2000 vyhověl, aniž by za pomoci interpretačních pravidel uvedených v § 35 odst. 2 obč. zák. dohodu o úrocích vyložil a dovodil, jaká práva a povinnosti pro smluvní strany z této dohody vyplývají a zda je smlouva o půjčce v této části určitá (alespoň z odůvodnění jeho rozhodnutí nic takového neplyne). Jeho právní posouzení je tak neúplné a tudíž nesprávné. Žalované se proto prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. podařilo zpochybnit správnost napadeného rozsudku v potvrzujícím výroku, jímž bylo rozhodnuto o smlouveném úroku za dobu od 19. 4. 2000 do 30. 11. 2000 v částce 173 370 Kč.

16. Kritéria posuzování kogentnosti či dispozitivnosti právních norem

§ 2 odst. 3 obč. zák.

Na povahu ustanovení (kogentnost–dispozitivnost) je třeba usuzovat s ohledem na související ustanovení právního předpisu, popř. právního řádu, pokud není v takovém ustanovení zákaz vyjádřen výslovně ve spojení se sankcí neplatnosti (*lex perfecta*) nebo není v právním předpise obsažen výčet kogentních ustanovení.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 1998, sp. zn. II. ÚS 236/97
Sb. ÚS 133/1998

Z odůvodnění:

Navrhovatel napadl ústavní stížností rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1243/96. Tímto rozsudkem bylo ve vztahu k navrhovateli zamítnuto jeho dovolání proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. 2. 1996, č. j. 8 Co 17/96-63, kterým byl změněn rozsudek Okresního soudu v Jindřichově Hradci ze dne 31. 10. 1995, č. j. 4 C 309/95-44, kterým měl být vedlejším účastníkem navrhovateli vydán pozemek p. č. 39/2 v k. ú. Jindřichův Hradec.

Skutková a právní stránka ústavní stížnosti spočívá v následujících skutečnostech. Navrhovatel uzavřel dne 11. 3. 1992 s vedlejším účastníkem dohodu o vydání pozemku p. č. 39/2 v k. ú. Jindřichův Hradec, která byla zaregistrována dne 7. 10. 1992. Žalobou z 29. 3. 1995 se následně domáhal jejího vydání (nikoli vyklizení) s odůvodněním, že omylem vydal pozemek, který byl v roce 1975 zastavěn stavbou školní jídelny. Soud 1. stupně své rozhodnutí opřel o ustanovení § 8 odst. 3 zákona

č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, který vyložil tak, že nelze vydat pozemek, na kterém je umístěna stavba, takže dohoda o jeho vydání, uzavřená navrhovatelem a vedlejším účastníkem, je absolutně neplatná, vedlejší účastník není jeho vlastníkem a je povinen vydat jej navrhovateli. To, že navrhovatel věděl o tom, že pozemek je zastavěný, nebylo podle rozsudku okresního soudu rozhodující, neboť mohl nakládat s majetkem jen v souladu s vyhláškou č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem, která bezplatný převod neumožňovala.

Krajský soud svým rozsudkem rozsudek okresního soudu změnil a zamítl návrh navrhovatele na vydání předmětného pozemku. Podle odůvodnění jeho rozsudku vyšel okresní soud ze správně a úplně zjištěného stavu věci. Neztotožnil se však s jeho právním názorem, když nelze vystačit se závěrem o neplatnosti dohody o vydání věci podle zákona o mimosoudních rehabilitacích ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák., pokud by byla v rozporu s tímto zákonem. Ustanovení občanského zákoníku o neplatnosti právních úkonů lze použít jen tam, kde tvrzené důvody neplatnosti nelze subsumovat pod speciální kritéria zákona o mimosoudních rehabilitacích, stanovená pro vydání nemovitostí. Tento zákon přezkum dohod o vydání nemovitostí neobsahuje na rozdíl od § 9 zákona č. 229/1991 Sb. Proto je takový přezkum možný jen mimo rámec restitučních hledisek obsažených v zákoně o mimosoudních rehabilitacích. V sporné věci však bylo zpochybněno kritérium obsažené v ustanovení § 8 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích, proto nelze jeho přezkum provést. Přezkum takové dohody z hlediska ustanovení § 39 obč. zák. by byl možný jen tehdy, kdyby neplatnost spočívala v jiných okolnostech (nedostatek písemné formy, způsobilosti k právním úkonům apod.). Podle zákona o soudních rehabilitacích se předpokládá oprávnění

povinné osoby posoudit naplnění zákonných podmínek pro vydání nemovitosti včetně toho, že zvolená forma dohody v sobě zahrnuje i možnost uznání určitých sporných skutečností. Navrhovatel v této souvislosti nepopírá, že si byl vědom, že vydává zastavěný pozemek, takže z toho nelze dovozovat absolutní neplatnost dohody. Bylo na jeho svobodném rozhodnutí, zda pozemek vydá, byť je zastavěný.

Nejvyšší soud svým rozsudkem zamítl dovolání navrhovatele a ztotožnil se s názorem odvolacího soudu v té části, podle které ustanovení § 8 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích je ustanovením dispozitivním, když nemá natolik kategorický charakter, aby vedl k závěru o jeho kogentnosti. Tento zákon ponechal na posouzení povinné osoby, k jakému typu změny stavu nemovitosti došlo (§ 8 odst. 1 až 4). Ustanovení § 8 odst. 3 proto neznamená bezvýjimečnou nemožnost vydání zastavěných pozemků, jak konečně plyne i z ustanovení § 8 odst. 5 tohoto zákona, kde se nepřímou počítá s dohodou o vydání nemovitosti místo finanční náhrady. Nejvyšší soud též potvrdil právní názor odvolacího soudu, že obec nebyla vázána právními předpisy o správě národního majetku, neboť ty se vztahují pouze na nakládání s majetkem ve vlastnictví státu.

Ústavní soud přezkoumal ústavnost postupu odvolacího a dovolacího soudu při hodnocení povahy ustanovení § 8 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Vyšel přitom ze své judikatury, která považuje vztah občanského zákoníku a zákona o soudních rehabilitacích jako vztah obecného a zvláštního právního předpisu. Toto ustanovení stanoví, že „pozemek, na němž je umístěna stavba, která byla zřízena až po převzetí pozemku státem, se nevydává“. Navrhovatel tvrdí, že toto ustanovení má kogentní povahu, což značí, že dohoda o vydání takového pozemku je porušením

§ 8 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích, a tudíž jde o právní úkon, který svým obsahem odporuje zákonu.

V daném případě by to znamenalo, že by zákon zakázal takový pozemek vydat. Ústavní soud v této souvislosti uvádí, že ve své konstantní judikatuře stojí na stanovisku, že jeho úkolem není zabývat se eventuálním porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob, chráněných občanským zákoníkem, trestním zákonem, občanským soudním řádem a dalšími předpisy (zde práva povinné osoby), pokud takové porušení současně neznamená porušení základního práva nebo svobody těchto osob zaručených ústavním zákonem či mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy.

V daném případě uzavřel navrhovatel jako vlastník svobodně dohodu o vydání pozemku, o kterém věděl, že byl zastavěn po jeho převzetí státem. Nebylo zpochybněno ani dispoziční právo navrhovatele k tomuto majetku, v daném případě v podobě možnosti uzavřít dohodu o jeho vydání osobě oprávněné podle zákona o mimosoudních rehabilitacích. Proto Ústavní soud přezkoumal věc z hlediska své funkce orgánu soudní ochrany ústavnosti, neboť zasahovat do soudního rozhodování mu jinak nepřísluší. Konkrétně se jednalo o dodržení ústavního principu obecné svobody jednání, jak je zakotven v čl. 2 odst. 3 Listiny, i když se porušení tohoto ustanovení navrhovatel nedovolává. Podle tohoto ustanovení může každý „činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“.

Ústavní soud došel k závěru, že odvolací a dovolací soud svým systematickým výkladem sporného ustanovení nevybočily extrémně z mezí ústavnosti, když došly k závěru, že celé ustanovení v komplexu možno chápat tak, že nejen vydání takového pozemku nezakazuje, nýbrž ani nevyklučuje,

s ohledem na smysl ustanovení § 8 odst. 5 téhož zákona, které stanoví, že „v případech uvedených v odstavcích 1 až 4 náleží oprávněné osobě finanční náhrada podle § 13 zákona, pokud jí nebyla věc vydána“. Jinak řečeno, pokud jí zastavěný pozemek podle odstavce 3 vydán byl, nepřísluší jí finanční náhrada podle odstavce 5. Podle názoru Ústavního soudu tak platí, že pokud není v takovém ustanovení zákaz vyjádřen výslovně ve spojení se sankcí neplatnosti (*lex perfecta*) nebo přímo v právním předpise obsažen výčet kogentních ustanovení, je třeba na povahu ustanovení (kogentnost–dispozitivnost) usuzovat právě s ohledem na související ustanovení právního předpisu, popř. právního řádu.

Ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny tak nebylo vyloučeno (bylo možné), aby navrhovatel uzavřel dohodu o vydání zastavěného pozemku, když mohl z hlediska ústavního činit, co mu zákon nezakazoval. Sporné ustanovení tak z hlediska ústavněprávního chránilo navrhovatele před vydáním takového pozemku, pokud by s tím nesouhlasil. Navrhovatel však ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny nebyl nucen činit, co mu zákon neukládá. Pokud by pozemek nevydal, byl by chráněn právě tímto ustanovením.

Z vlastnického práva vyplývá svoboda dispozice s majetkem, pokud ji zákon ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny přípustným způsobem neomezí. V daném případě pro ni stanoví zvláštní pravidla speciální zákon, který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů a o kterém platí domněnka jeho znalosti. Stejně tak byl navrhovateli znám charakter vydávaného pozemku. Jestliže dodatečně došel k závěru, že se tím poškodil, bylo možno věc posoudit z hlediska dalších ustanovení občanského zákoníku, která se týkala ostatních náležitostí takové dohody jako jsou náležitosti jednajících, je-

jich vůle a jejího projevu, když předmět této dohody zákonem zakázán nebyl. To však nebylo předmětem řízení před odvolacím a dovolacím soudem a proto se touto otázkou nemohl Ústavní soud zabývat, neboť by tím zasahoval s ohledem na ustanovení § 100 odst. 2 obč. zák. do nezávislosti rozhodování obecných soudů.

Z uvedených důvodů byla ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. zamítnuta.

17. Preference dispozitivnosti jako znak soukromého práva

§ 2 odst. 2 obč. zák.

Meritorně vychází Ústavní soud z toho, že v současné době není soukromé a veřejné právo odděleno „čínskou zdí“. Dochází k častějšímu a užšímu prolínání prvků soukromoprávních a veřejnoprávních. Základním znakem soukromého práva je rovnost subjektů, čemuž odpovídá princip smluvní volnosti s preferencí dispozitivnosti. Rovnost jejich postavení znamená především, že zde není vztah podřízenosti a nadřízenosti a to, že žádný z účastníků tohoto vztahu nemůže v zásadě jednostranným úkonem vnutit jinému nějakou povinnost. Rovnost postavení účastníků soukromoprávních vztahů však nevylučuje ani zásah státu.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 33/2000
Sb. ÚS 5/2001

Z odůvodnění:

Po přezkoumání návrhu dospěl Ústavní soud k závěru, že nelze vyhovět návrhu na zrušení § 18a odst. 1 písm. c), § 18a odst. 2 písm. b) věty za středníkem a § 18a odst. 3

zákona č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění zákona č. 304/1997 Sb., jak v petitu návrhu požaduje Okresní soud v Karviné, jestliže došlo ke změně těchto ustanovení novým zákonem. Ústavní soud proto pouze zvážil, zda ta ustanovení tehdy platného zákona, jež má Okresní soud v Karviné pro řešení konkrétního případu použít, jsou či nejsou v rozporu s ústavním zákonem (čl. 95 odst. 2 Ústavy) a po úvaze dospěl k závěru, že jde o zákonnou úpravu, která v rozporu s Ústavou není.

Především je nutné konstatovat, že argumentace navrhovatele směřující ke zrušení jím napadených ustanovení zákona o silniční dopravě se opírá pouze o ustanovení čl. 1 odst. 1 Listiny, podle něhož lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Navrhovatel dochází ve svých úvahách k závěru, že zákonným zásahem státu do vztahů mezi dopravci a cestujícími dochází k nepřijatelnému zvýhodnění jednoho smluvního partnera, v daném případě dopravce. Navrhovatel se v odůvodnění návrhu pouští do vymezení rozdílu mezi vztahem soukromoprávním a vztahem veřejnoprávním a na základě rozboru těchto pojmů dochází k závěru, že vztah mezi dopravcem a cestujícím je vztahem ryze soukromoprávním, do něhož může stát zasáhnout pouze v případě veřejného zájmu, o jehož existenci však v tomto případě navrhovatel pochybuje.

Smlouva o přepravě osob je upravena v § 760 a násl. občanského zákoníku. Jedná se o úpravu obecnou, vztahující se na všechny druhy dopravy. Společná ustanovení ke smlouvám o přepravě uvedená v § 772 občanského zákoníku pak umožňují, aby podrobnější úprava osobní a nákladní přepravy byla stanovena zvláštními předpisy, a to zejména přepravními řády a tarify. Přeprava osob je poskytována dopravcem na základě smlouvy o přepravě, která je u hromadných dopravních pro-

středků uzavírána obvykle konkludentním jednáním. Vzhledem k tomu, že na provozování veřejné hromadné dopravy má pochopitelný a významem přepravy osob odůvodněný zájem i stát, reguluje některé otázky přepravy osob zákonem. Uvedený způsob regulace umožňuje státu čl. 4 odst. 1 Listiny, podle něhož povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Tuto ústavněprávní úpravu ukládání povinností navrhopatel ve svých úvahách o protiústavnosti napadených ustanovení zákona o silniční dopravě přehlíží. Přitom tato úprava je obecná a vztahuje se na povinnosti jak osob právnických, tak osob fyzických, a to jak ve vztazích soukromoprávních, tak ve vztazích veřejnoprávních. Právní řád České republiky je sice založen na dualismu veřejného a soukromého práva, toto rozlišování práva na dvě velké oblasti vycházející z klasického římského práva nelze však pojímat dogmaticky, ale s přihlédnutím k moderním tendencím vývoje práva a také k vlivu evropského komunitárního práva. V současné době není soukromé a veřejné právo odděleno „čín-skou zdí“. Dochází k častějšímu a užšímu prolínání, kombinaci i vzájemnému intenzivnímu ovlivňování prvků soukromoprávních a veřejnoprávních. Základním znakem soukromého práva je rovnost subjektů, čemuž odpovídá princip smluvní volnosti s preferencí dispozitivnosti. Účastníky občanskoprávních vztahů jsou jak fyzické osoby, tak osoby právnické nebo stát. Rovnost jejich postavení znamená především, že zde není vztah podřízenosti a nadřízenosti a to, že žádný z účastníků tohoto vztahu nemůže v zásadě jednostranným úkonem vnutit jinému nějakou povinnost. Rovnost postavení účastníků soukromoprávních vztahů nemůže však sama o sobě vyloučit stát z možnosti (nebo dokonce povinnosti) zákonem do soukromoprávního vztahu zasáhnout. Ústavněprávní regulace takový zásah státu v principu nevylučuje,

samozejmě za předpokladu, že se jedná jednak o zásah odůvodněný veřejným zájmem, jednak o zásah přiměřený. V případě zákona o silniční dopravě nelze vytrhovat jednotlivá ustanovení z kontextu, neboť zákon jako celek neurčuje pouze napadené povinnosti cestujícího a oprávnění dopravce, nýbrž celý je koncipován tak, aby práva a povinnosti obou stran smluvního vztahu byla zachována v určité rovnováze (viz např. § 18 zákona).

18. Kogentní povaha úpravy uzavírání smluv

§ 2 odst. 3, § 43a a násl. obč. zák.

Pouze zákon může stanovit zvláštní kontraktační proces odlišný od běžného uzavření smlouvy upravený v § 43a a násl. obč. zák., kdy např. návrh na uzavření smlouvy není určen určitým osobám. Tato obecná právní úprava uzavírání smluv má ve smyslu § 2 odst. 3 obč. zák. kogentní povahu a účastníci občanskoprávních vztahů se od ní dohodou nemohou odchýlit.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2001, sp. zn. 33 Cdo 3994/99
www.nsoud.cz

Z odůvodnění:

Žalobkyně se domáhala [po změně žaloby a po zpětvzetí žaloby vůči 3) žalovanému] po 1) a 2) žalovaném, aby každý z nich jí zaplatil 500 000 Kč s 21% úrokem z prodlení od 1. 9. 1996 do zaplacení z důvodu vydání bezdůvodného obohacení. Vy-máhanou částku žalobkyně zaplatila jako zálohu na kupní cenu, avšak zamýšlená koupě se nerealizovala, a záloha se stala bezdůvodným obohacením, neboť odpadl právní důvod, na jehož základě žalobkyně plnila žalovaným.

Okresní soud v Ostravě rozsudkem ze dne 10. července 1998, č. j. 25 C 222/97-41, zamítl v odstavci I. výroku žalobu, kterou se žalobkyně domáhala po 1) žalovaném zaplacení částky 500 000 Kč s příslušenstvím a po 2) žalovaném zaplacení částky 500 000 Kč s příslušenstvím, v odstavci II. výroku řízení vůči 3) žalovanému zastavil, v odstavcích III., IV. a V. výroku rozhodl o povinnosti žalobkyně nahradit na nákladech řízení 1) žalovanému částku 22 150 Kč, 2) žalovanému částku 41 620 Kč a 3) žalovanému částku 25 100 Kč. Vyšel ze zjištění, že žalobkyně se dne 28. 6. 1996 zúčastnila dražby, jejímž předmětem bylo mimo jiné i právo na uzavření kupní smlouvy – a pozemku v k. ú. M. O., který byl ve vlastnictví 1) žalovaného. Dražbu organizoval druhý žalovaný, zastoupený 3) žalovaným. Žalobkyně složila organizátoru dražby dražební jistotu ve výši 1 000 000 Kč a jako jediný zájemce vydražila předmětné právo za vyvolávací cenu 4 000 000 Kč. Vzhledem k tomu, že se později žalobkyně dozvěděla o havarijním stavu domu, kupní smlouvu neuzavřela. Okresní soud dospěl k závěru, že vztahy účastníků je třeba považovat za vztahy občanskoprávní, na které je třeba ve smyslu ust. § 1 odst. 2 obč. zák. třeba aplikovat příslušná ustanovení občanského zákoníku. Dohodu ze dne 28. 6. 1996 posoudil jako smlouvu o smlouvě budoucí s odkládací podmínkou podle § 36 odst. 2 obč. zák. Obsah smlouvy tvořily aukční karta a aukční řád, v těchto listinách byly obsaženy všechny náležitosti budoucí kupní smlouvy, tj. předmět koupě a dohodnutá cena nemovitostí, s tím, že účinky smlouvy o smlouvě budoucí nastanou za podmínky, že druhá strana se stane vítězem aukce, učiní nejvyšší nabídku kupní ceny. Žalobkyně jako jediná účastnice dražby přijala nejvyšší cenu a stala se tak druhým účastníkem smlouvy. I když byl postup při uzavírání smlouvy nazván aukcí či dražbou, ve skutečnosti se podle vůle stran vyjádřených v listinách (§ 35 odst. 2 obč. zák.) jednalo

o uzavření smlouvy o budoucí kupní smlouvě, kterou okresní soud posoudil za platnou ve smyslu ust. § 50 a) obč. zák. a žalobkyni tak vznikla povinnost uzavřít kupní smlouvu. Podobně je i platné ujednání o smluvní pokutě, podle kterého vyplývala pro žalobkyni povinnost zaplatit smluvní pokutu ve výši dražební jistoty, tj. 1 000 000 Kč, v případě porušení závazku uzavřít do jednoho měsíce od konání aukce kupní smlouvu. Žalobkyně tuto povinnost porušila a proto žalovaní mohli použít dražební jistotu na úhradu své pohledávky, vyplývající z předmětného ujednání o smluvní pokutě ve smyslu ust. § 544 obč. zák. Žalobkyně tak neprokázala, že by žalovaní drželi dražební jistotu bez právního důvodu.

K odvolání žalobkyně Krajský soud v Ostravě poté, co připustil zpětvzetí žaloby vůči 1) žalovanému, v této části v odstavci I výroku zrušil rozsudek okresního soudu a řízení v tomto rozsahu zastavil, rozsudkem ze dne 4. června 1999, č. j. 8 Co 2162/98-89, rozsudek soudu prvního stupně v napadené části, tj. v odstavci I. výroku ve vztahu vůči 2) žalovanému a dále pak v odstavci IV. a V. výroku, potvrdil a současně rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právními závěry. Na rozdíl od okresního soudu však dovedl, že obsah smlouvy o smlouvě budoucí tvoří i listina nazvaná „protokol o průběhu aukce“, neboť podpisem této listiny došlo teprve k uzavření smlouvy o smlouvě budoucí. Odvolací soud připustil proti svému rozhodnutí dovolání, protože účastníci uzavírali dohodu při aukci – dražbě práva na uzavření kupní smlouvy, kdy takové jednání, jak bylo pojmenováno, není upraveno právním řádem, a posouzení soudů, které tyto úkony vyložily podle vůle účastníku a jejich obsahu jako smlouvu o smlouvě budoucí a dohodu o smluvní pokutě, považuje za právní otázku zásadního významu.

Z argumentace dovolacího soudu:

Právní povahou dražby, zejména veřejné dražby uskutečněné při privatizaci státního majetku podle zákona č. 427/1990 Sb. a zákona č. 92/1991 Sb., se podrobně zabývala jak právní teorie, tak soudní praxe. Rovněž i dobrovolnou dražbu (aukci) je třeba v souladu s výše uvedenou soudní judikaturou považovat za zvláště upravený a specifický proces uzavírání smlouvy. Dražba má povahu (zpravidla veřejného) úplatného převodu určité věci či práva. Určitá věc či právo se nabízí k převodu neurčitému počtu zájemců (dražitelů) a převádí se udělením příklepu tomu, kdo nabídne nejvyšší cenu. Licitátor coby organizátor dražby, vystupující při dražbě v intencích toho, v jehož prospěch se dražba koná, činí nabídku věci (práva) k prodeji za vyvolávací cenu (ofertu), přičemž účinná akceptace nabídky účastníkem dražby je podmíněna tím, že některým z účastníků dražby není učiněna vyšší nabídka ceny (nová oferta). Za ofertu, jež vedla k uzavření smlouvy, se tu považuje poslední nabídka vyšší ceny a příklep licitátora za akceptaci této nabídky, tedy za právní úkon, kterým se uzavření smlouvy završuje. Žádná smlouva mezi dražitelem a vydražitelem podepisována není a vydražitel až následně po dražbě podepisuje protokol o dražbě, kdy tento protokol ani neobsahuje podstatné náležitosti smlouvy. Písemná forma této smlouvy není dodržena, přičemž při tomto specifickém způsobu uzavírání smlouvy se neuplatní ust. § 46 obč. zák. který v odst. 2 pro uzavření smlouvy písemnou formou požaduje písemný návrh a jeho písemné přijetí. Pouze zákon tak může stanovit zvláštní kontraktační proces odlišný od běžného uzavření smlouvy upravený v ust. § 43a a násl. obč. zák., kdy např. návrh na uzavření smlouvy není určen určitým osobám. Tato obecná právní úprava uzavírání smluv má ve smyslu ust. § 2 odst. 3 obč. zák. kogentní povahu a účastníci občansko-

právních vztahů se od ní dohodou nemohou odchýlit.

Veřejné dražby, zvláštními předpisy dovolené nebo nařízené, pokud se neprovádějí v řízení exekučním, a veřejné dražby prováděné na žádost vlastníka byly v rozhodné době upraveny zákonem č. 174/1950 Sb., o dražbách mimo exekuci. Zákon v ust. § 3 odst. 1 vyloučil záměrně z možnosti dražby nemovitosti, když výslovně upravil předmět dražby tak, že „dražit lze věci movité a s výjimkou práv věcných i práva“. Předmětem dražby prováděné na žádost vlastníka mohla být převoditelná práva s výjimkou práva věcného. Právo na uzavření smlouvy o smlouvě budoucí, není právem převoditelným.

V posuzovaném případě podle článku IV. aukčního řádu je předmětem aukce právo na uzavření kupní smlouvy, a to na základě závazku vlastníka nemovitosti uzavřít s vydražitelem tuto smlouvu. Nejvyšší vydražená cena (aukční cena) je cenou kupní (včetně daně z přidané hodnoty). Průběh aukce je upraven v článku III. tak, že licitátor příklepne předmět aukce dražiteli (vydražiteli – vítězi aukce), který nabídl nejvíce. Předmětem dražby nebyl úplatný převod práva, nýbrž rozpor ze zákonem (§ 3 odst. 1 cit. zák.) kupní cena nemovitosti, která nemohla být předmětem právního vztahu založeného dražbou. Specifickým způsobem uzavírání smlouvy – dražbou, který navrhl 2) žalovaný jako organizátor dražby nedošlo ke vzniku smlouvy o smlouvě budoucí. Právní závěr odvolacího soudu i soudu prvního, že smlouva vznikla na základě písemné nabídky zprostředkovatele, který nabízel určitým způsobem zájemcům, v konkrétním případě pouze žalobkyni právo na uzavření kupní smlouvy je nesprávný, neboť je v rozporu s výše citovaným zákonem. Navíc z dohody ze dne 28. 6. 1996, aukčního řádu a aukční karty včetně protokolu o průběhu aukce není

zřejmé kdo je konkrétně vlastníkem nemovitostí, který podle aukčního řádu aukci vyhláší a který má být z této smlouvy zavázán uzavřít s vydražitelem kupní smlouvu. Na základě výše uvedeného je neplatné i smluvní ujednání o smluvní pokutě zajišťující povinnost žalobkyně uzavřít kupní smlouvu.

Z uvedeného vyplývá, že z hlediska uplatněného dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. není rozsudek odvolacího soudu správný. Vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně. Nejvyšší soud České republiky podle § 243b odst. 1 věty za středníkem a odst. 2 věty druhé o. s. ř. zrušil v dovolání napadeném rozsahu rozhodnutí soudů obou stupňů a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

19. Uzavírání nájemní smlouvy

§ 2 odst. 3, § 663 a násl. obč. zák.

Pronajímatel a nájemce jsou při uzavírání nájemní smlouvy vázáni pouze kogentními ustanoveními příslušných zákonů (občanský zákoník, zákon o nájmu a podnájmu nebytových prostor). Další eventuelní omezení, práva či povinnosti každé smluvní strany – pokud nejsou kogentně vyloučena – je možné jako svobodný, shodný projev vůle stran vtělit do nájemní smlouvy v souladu jak s ústavními předpisy, tak s obecnými ustanoveními občanského zákoníku, zejména § 34 a násl. Práva a povinnosti však nelze stanovit obecně závaznou vyhláškou, veřejnoprávním aktem, neboť jde o poměr soukromoprávní.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 23/93
ASPI JUD131984CZ

Z odůvodnění:

Ústavní soud České republiky obdržel dne 1. října 1993 návrh přednosta Okresního úřadu v Teplicích na zrušení obecně závazné vyhlášky města Krupka „k zajištění pořádku při hospodaření s byty v majetku města“, přijaté Městským zastupitelstvem v Krupce dne 25. ledna 1993. Předmětem vyhlášky jsou pravidla pro zachování pořádku, hospodaření a ochrana bytového fondu v majetku města Krupka a určení sankcí při porušení těchto pravidel.

Dne 10. 3. 1993 pozastavil Okresní úřad v Teplicích podle § 62 odst. 1 zákona České národní rady č. 367/1990 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, výkon uvedené vyhlášky z důvodu jejího rozporu se zákony a obecně závaznými právními předpisy, především se zákonem č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, a s příslušnými ustanoveními občanského zákoníku.

Na svém zasedání dne 24. 5. 1993 Městské zastupitelstvo v Krupce projednalo pozastavení výkonu uvedené vyhlášky Okresním úřadem v Teplicích s tím, že odmítlo její zrušení s vědomím, že věc bude postoupena Parlamentu České republiky ve smyslu § 62 zákona o obcích. Bližší důvody nevedlo.

Přednosta Okresního úřadu v Teplicích učinil své podání na základě čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy, podle něhož v případě rozporu se zákonem rozhoduje o zrušení jiných právních předpisů Ústavní soud.

Ústavní soud posoudil právní důvody, které vedly Okresní úřad v Teplicích k pozastavení výkonu napadené vyhlášky, a dospěl k těmto závěrům:

Jak vyplývá z čl. 11 odst. 1 Listiny, která tvoří součást ústavního pořádku ČR, vlastnické právo všech vlastníků má stejný

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.